

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Johana Trešlová

Hospodářská kriminalita a její prevence

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Ivana Zoubková, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 8. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 109 382 znaků včetně mezer.

V Praze dne

27. 8. 2018

Johana Trešlová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Ivaně Zoubkové, CSc., za cenné rady a připomínky a přínosné vedení práce. Dále pak svojí rodině, bez jejíž podpory bych se jen těžko obešla, a jmenovitě bych pak ráda poděkovala Otu Machovi, který se mnou měl po celou dobu studia nekonečnou trpělivost.

Obsah

Úvod	6
1. Pojem hospodářské kriminality.....	8
1.1. Kriminologická definice hospodářské kriminality	8
1.2. Ekonomická, finanční a majetková kriminalita	9
1.3. White collar crime.....	10
2. Hospodářské trestné činy v trestní legislativě	12
2.1. Vývoj po roce 1989.....	12
2.2. Hospodářské trestné činy de lege lata	14
2.3. Jednotlivé druhy hospodářských trestných činů.....	15
2.3.1. Trestné činy proti měně a platebním prostředkům (§ 233–239 TrZ)	15
2.3.2. Trestné činy daňové, poplatkové a devizové (§ 240–247 TrZ).....	15
2.3.3. Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 248–267 TrZ)	16
2.3.4. Trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu (§ 268 - § 271 TrZ)	18
2.4. Přijetí úplatku (§ 331 TrZ) a podplacení (§ 332 TrZ), podvod (§ 209 TrZ), zpronevěra (§ 206 TrZ) a legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 TrZ)	18
3. Specifika hospodářské kriminality.....	19
3.1. Pachatel.....	20
3.1.1. Obecně k pojmu pachatele hospodářské kriminality.....	20
3.1.2. Trestní odpovědnost právnických osob	24
3.2. Příčiny hospodářské kriminality	27
3.3. Dokazování	29
3.4. Kontrola hospodářské kriminality	31
3.4.1. Zásada pomocné role trestní represe	32
3.4.2. Trest odnětí svobody.....	35
3.4.3. Propadnutí majetku	35
3.4.4. Peněžitý trest	36
3.4.5. Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.....	37
3.4.6. Zákaz činnosti	38
4. Prevence.....	39
4.1. Prevence hospodářské kriminality v kontextu Evropské unie	46
4.2. Prevence kriminality páchané právnickými osobami.....	48

Závěr	50
Použité prameny a literatura	52
Seznam zkratek	56
Abstrakt.....	57
Abstract.....	58

Úvod

Hospodářská kriminalita stojí ve středu zájmu jak státního aparátu, tak odborné veřejnosti, a to nejen kvůli rozsáhlým celospolečenským dopadům, které vyvolává, nýbrž také kvůli své různorodosti. Hospodářská trestná činnost je úzce spjata s jinými specifickými oblastmi práva – např. kyberkriminalitou nebo trestnou činností právnických osob. Stále většího významu také nabývají přeshraniční aspekty hospodářské kriminality, což se promítá zejména do strategií potírání hospodářské kriminality na evropské, potažmo mezinárodní úrovni. Prudký technologický vývoj posledních let pak svědčí zejména pachatelům hospodářských trestných činů.

Právě tato provázanost s různými právními odvětvími, která zároveň předznamenává míru její závažnosti, byla důvodem, proč jsem si téma hospodářské kriminality a její prevence zvolila. Hospodářská kriminalita postihuje nejen jednotlivce, ale celé společnosti a ekonomiky a vyznačuje se tak vysokou společenskou nebezpečností. Čemuž ovšem neodpovídá to, jak páchání hospodářských trestných činů vnímá laická veřejnost, která je často považuje za takzvané trestné činy „bez obětí“ a jejich závažnosti si v podstatě není vědoma. Tento paradox, kdy trestné činy, které dopadají na tak široké spektrum lidí, jsou zároveň považovány za ty méně závažné, lze bezpochyby označit za nanejvýš zajímavý fenomén, který má v důsledku vliv i na fungování prevenčních strategií v této oblasti, a to zejména s ohledem na prevenci generální.

Vyšetřování hospodářské trestné činnosti bývá zpravidla zdlouhavé a pro orgány činné v trestním řízení více než náročné, což se negativně odráží zejména v důvěře společnosti v jejich funkčnost. Ve své práci se proto snažím shrnout účelné prostředky, za pomoci kterých mohou hospodářské kriminalitě pomoci předcházet i její samotné oběti, jako jsou společnosti, jejich zaměstnanci a další.

Fenomén hospodářské kriminality se v práci snažím komplexně popsat. Na jejím začátku jsem se pokusila vymezit základní definice s hospodářskou kriminalitou spjaté s důrazem na kriminologické chápání tohoto pojmu jako takového. Nevynechala jsem ani historický exkurz, ve smyslu popisu vývoje kriminality na českém území po roce 1989, který se mimo jiné vyznačuje reflexí naprosté proměny vnímání legislativního pojetí

ochrany majetku a hospodářství. V jednotlivých částech se pak věnuji právní úpravě de lege lata, nicméně zmiňuji i trestné činy, které nejsou zařazeny přímo pod hlavu VI. zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TrZ“ nebo „trestní zákoník“). Vzhledem k tomu, že hospodářská kriminalita je velice specifickou oblastí trestního práva, zejména s ohledem na atypičnost jejích pachatelů, je mimo jiné cílem této práce tyto její odlišující atributy dostatečně vyzdvihnout a popsat, včetně hospodářské trestné činnosti páchané právníky osobami. Nadto se v práci zabývám současnými přístupy k hospodářské kriminalitě stran orgánů činných v trestním řízení a obecně trestní legislativy. Značný prostor byl samozřejmě ponechán i pro oblast kontroly a prevence hospodářské kriminality, přičemž v tomto ohledu nelze dost dobře vynechat ani její příčiny. V samotném závěru práce se pak zamýšlím nad přístupy a postupy, které se zdají být v současnosti efektivní a mají proto potenciál fungovat i do budoucna.

V textu se dále zaměřuji na trestání hospodářské kriminality a zdůrazňuji důležitost principu subsidiarity trestní represe, přičemž se zaměřuji právě na efektivitu současného systému trestání hospodářských trestných činů, u kterých stále převažuje trest odnětí svobody, a to i v případech, kdy takovýto postup není účelný zejména s ohledem na poškozené a pravděpodobnost jejich odškodnění. Tato praxe se však naštěstí v posledních letech začala pomalu měnit k lepšímu, což uvádím na příkladu metodických pokynů a navazujících statistik státního zastupitelství a postupném upřednostňování ukládání peněžitých trestů.

Stěžejním cílem této práce je proto jednoznačně vymezit pojem hospodářské kriminality, její specifické znaky a v návaznosti na to pak popsat co nejefektivnější způsoby trestání a kontroly hospodářské kriminality, stejně tak jako nejúčinnější prevenční strategie v této oblasti.

1. Pojem hospodářské kriminality

1.1. Kriminologická definice hospodářské kriminality

Pro pojem hospodářské kriminality se, ačkoliv to může působit značné potíže, v zahraniční literatuře běžně využívá pojem *ekonomická kriminalita*. Na tento pojem odkazuje například Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy.¹ Z kriminologického hlediska lze hospodářskou kriminalitu definovat jako „*protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu (stát, obchodní společnost, fyzická osoba apod.) a které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat konkrétních trestných činů. Ekonomické jednání je takové jednání, které je realizováno ekonomickém prostředí s využitím ekonomických nástrojů*“². Rovněž finanční kriminalita spadá pod kategorii kriminality hospodářské, přičemž konkrétně se jedná o kriminalitu ve finančním sektoru, která směřuje například proti řádnému fungování bankovního systému či finančních institucí. V rámci finanční kriminality hovoříme také o dotačních podvodech a manipulování veřejných zakázek.³ Nicméně de lege lata jsou základem hospodářské kriminality hospodářské trestné činy uvedené v hlavě VI. zvláštní části TrZ. Jsou jimi *trestné činy proti měně a platebním prostředkům; trestné činy měnové, poplatkové a devizové; trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou a trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu*.

Ačkoliv jsou řazeny v jiných částech trestního zákoníku, mezi trestné činy ohrožující nebo narušující hospodářský řád můžeme dále pojmut *přijetí úplatku, podplacení, nepřímé úplatkářství, podvod, zpronevěru, krádež, podílnictví, legalizaci výnosů z trestné činnosti, poškození věřitele, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, ale i teroristický útok, sabotáž* apod.⁴ Hospodářské a majetkové trestné činy se pak liší především rozsahem způsobených škod, kdy u hospodářské trestné činnosti jsou

---

¹ RECOMMENDATION No. R (81) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON ECONOMIC CRIME [online]. [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cb4f0><https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cb4f0>

² ZOUBKOVÁ, I. a SCHEINOST, M. In GRŮVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 278. ISBN 9788074786143.

³ Ibid, s. 279.

⁴ Ibid.

tyto hodnoty mnohanásobně vyšší. Hospodářská kriminalita tedy směřuje proti hospodářskému řádu a jeho fungování.

Vzhledem k výše uvedenému se jeví přesné vymezení činností, které spadají do okruhu hospodářské kriminality, býti problematickým. V kriminologické literatuře se proto nejčastěji uvádí, že se jedná zejména o skutkové podstaty trestných činů, které naplňují jednání, které zejména: „*poškozuje široký okruh osob, ohrožuje sociální a ekonomickou stabilitu státu, způsobuje ztrátu důvěry v ekonomický systém samotný, způsobuje řádově vysoké škody, není většinou spojeno s násilím, přesahuje často území jednoho státu, je sofistikované, dlouhodobě plánované, organizované, často páčáno ve skupině, která může mít charakter organizované zločinecké skupiny, až na výjimky je úmyslné, má vysokou latenci, v některých formách může být veřejností vnímáno s nižší kriminální citlivostí v důsledku obdivu ke schopnostem pachatele jít do rizika podnikání, primárně porušuje právní normy především z oblasti práva obchodního, finančního, správního, občanského aj.*“⁵.

1.2. Ekonomická, finanční a majetková kriminalita

Jak jsem již dříve uvedla, v literatuře se často ve spojení s termínem hospodářská kriminalita objevují i další označení jako *ekonomická kriminalita*, *kriminalita bílých límečků* (white collar crime), nebo *zaměstnanecká kriminalita* (occupational crime). Často se pak v souvislosti s tímto typem kriminality hovoří i o trestných činech korupce, organizovaného zločinu, tzv. praní špinavých peněz a tak dále. Nejasnosti ve vymezení pojmu hospodářské kriminality se pak v českém prostředí promítají zejména do rozdílností metodologií statistik prováděných státními orgány.

Scheinost⁶ definuje ekonomickou kriminalitu ve svém výzkumu jako: „*protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu, které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat konkrétních trestných činů. Ekonomické jednání je jednání, které je realizováno v ekonomickém prostředí za využití ekonomických nástrojů a jeho realizátory jsou lidé znalí tohoto*

---

⁵ Ibid, s. 280–281.

⁶ SCHEINOST, M. Výzkum ekonomické kriminality. In NETT, Alexandr (ed.) *Sborník z mezinárodního semináře Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 207. ISBN 80-210-3831-4.

prostředí a znali způsobů využívání těchto nástrojů“. Finanční kriminalitu pak vymezuje jako podskupinu kriminality ekonomické, konkrétně tedy jako úmyslné protiprávní jednání namířené proti majetku, ke kterému dochází v souvislosti s finančně investičním podnikáním, a které proti takovému podnikání směřuje. K těmto trestným činům má docházet zejména při kolektivním investování na peněžním a kapitálovém trhu, v souvislosti s činností bank, investičních společností, fondů, obchodníků s cennými papíry apod.

Podle Častorála⁷ je ekonomická kriminalita „*protiprávním jednáním s cílem dosáhnout majetkového, finančního nebo jiného prospěchu ke škodě ekonomického subjektu, kterým může být stát, obchodní společnost nebo družstvo, fond, nadace, fyzická osoba apod. Takovéto jednání musí současně naplňovat znaky skutkových podstat trestných činů. Toto protiprávní jednání se odehrává v ekonomickém prostředí zpravidla s využitím ekonomických nástrojů. Rámcově platí, že součástí ekonomické kriminality je kriminalita hospodářská a součástí hospodářské kriminality je finanční kriminalita. Za splnění určitých podmínek můžeme do ekonomické kriminality zařadit i majetkovou kriminalitu.*“

Finanční kriminalitu od té hospodářské (ekonomické) může odlišovat rovněž různý okruh poškozených, kdy širěji pojaté hospodářské trestné činy mohou být namířeny nejen proti organizacím a institucím finančního charakteru, nýbrž i proti subjektům z řad „běžných“ občanů.⁸ Pod pojem *hospodářská kriminalita* lze tedy podřadit nejen trestné činy z hlavy VI. trestního zákoníku, ale i trestné činy náležící do jiných hlav zákona. Převážně se bude jednat o trestné činy majetkové z hlavy V. Na tomto místě je tudíž třeba uplatnit zásadu, že trestný čin je nutné posuzovat podle všech ustanovení trestního zákona, jejichž znaky naplňuje.

1.3. White collar crime

White collar crime, tedy trestnou činnost takzvaných *bílých límečků*, poprvé definoval americký kriminolog Edwin H. Sutherland v roce 1939 jako „*trestný čin spáchaný osobou*

---

⁷ ČASTORÁL, Zdeněk. Ekonomická kriminalita: (z pohledu řízení a správy). Praha: Vysoká škola finanční a správní, Eupress, 2007, s. 9. ISBN 978-80-86754-83-3.

⁸ KUČHTA, Josef, FENYK, Jaroslav, FRYŠTÁK, Marek, a KALVODOVÁ, Věra. *Hospodářská trestná činnost: multimediální učební text*. 2., dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 13. ISBN 978-80-210-4256-8.

*těšící se vysokému společenskému postavení, prestiži a úctě vyplývající z jejího povolání*⁹. V současnosti lze white collar crime definovat jako hospodářskou trestnou činnost, která je páchána v souvislosti s výkonem legálního podnikání, tzn. porušování pravidel a zákonů v rámci profese, na místě to umožňujícím a za účelem získání vyššího zisku.¹⁰ Vymezení takovéto trestné činnosti se dá tedy shrnout konstatováním, že se jedná o kriminalitu těch nejváženějších občanů, z nejvyšších společenských vrstev a ve vysokém postavení, kteří navenek působí příkladmo pro své okolí. Rovněž se často jedná o osoby bezúhonné, bez jakékoliv zkušenosti s orgány činnými v trestním řízení, mající však takové pravomoci, odpovědnost a znalosti z daného oboru, které jim umožňují páchat sofistikovanou trestnou činnost. V posledních letech pak můžeme být svědky prorůstání tohoto typu kriminality do státního aparátu a politiky. Lze sem zařadit mimo jiné i korupční kauzy ústavních činitelů.

---

⁹ SUTHERLAND, Edwin. H. *White collar crime*. New York, The Dryden Press. 1949. s. 9.

¹⁰ SCHEINOST, M.: Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality, *Kriminalistika* 4/2004, s. 270.

2. Hospodářské trestné činy v trestní legislativě

2.1. Vývoj po roce 1989

Do roku 1989 byla zákonodárcem upřednostňována ochrana určitého druhu vlastnictví před jinými. Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, tak ustanovil ochranu socialistického vlastnictví. Koncepce trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví byla v souladu s celospolečenskou i ekonomickou transformací opuštěna teprve přijetím zákona č. 175/1990 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. července 1990.¹¹

Společenský vývoj po roce 1989 je v povědomí zdejších obyvatel spojen s bujením kriminogenního prostředí v podnikatelské sféře, korupčními aférami a takzvaným „tunelováním“¹². Vzhledem k tomu, že se v tomto období kladl důraz právě na ekonomickou transformaci, zatímco ta celospolečenská, a zejména právní, byla upozaděna, vznikl zde prostor pro rozsáhlé páchaní hospodářské kriminality. Domněnky o tom, že ekonomické proměny budou přirozeně následovat i proměny v právním povědomí a chování, se bohužel nepotvrdily. Tyto předpoklady vedly naopak k jakémusi legislativnímu vakuu, kdy daná zákonná úprava nereagovala na uvolnění trhu a nástup ekonomického liberalismu, a to buď vůbec, anebo na druhé straně chyběly efektivní mechanismy, skrze které by bylo možné daná pravidla vynucovat de facto. Můžeme říci, že v tomto období byla špatně odhadnuta cena zločinu v poměru k přínosům uvolněného právního prostředí. Upřednostnění překotného ekonomického růstu před adekvátní legislativní úpravou v některých jedincích posílilo dojem, že si v oblasti podnikání mohou takřikajíc dělat, co chtějí. Stejně tak teorií o „neexistenci špinavých peněz“ si řada podnikatelů pouze usnadnila a morálně ospravedlnila své rychlé obohacování se na úkor ostatních. V oblasti trestní legislativy byla zvolena cesta postupného uzpůsobování zákonů, které mělo postihnout i nově vznikající společenské vztahy a nové druhy kriminality, a to především právě v oblasti hospodářské kriminality.¹³

---

¹¹ MAN, V. (Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví) In Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: sborník z konference.

¹² Mezi nejznámější „tunelářské“ kauzy patří: H-systém, KPR Quantum, Harvardské fondy atd.

¹³ NEZKUSIL, Jiří. K otázce příčin kriminality po listopadu 1989. Trestněprávní revue. 2005, č. 2, s. 37–44.

Nenastala ani žádná proměna toho, jak určité škodlivé jevy společnost vnímala. Naopak značná část společnosti považovala nově nastolené pořádky za omezující, nebo jinak ekonomicky nevyhovující, neřkuli nespravedlivé, což opět vedlo k bujení hospodářské kriminality. Například takzvaná „malá“ a „velká“ privatizace (zákon č. 427/1990 Sb., o převodech vlastnictví státu některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby; zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby) proto proběhly bez adekvátního legislativního rámce, díky kterému by bylo možné tento přechod provést řádným způsobem. Namísto toho zde chyběla ustanovení o pletichách ve veřejné soutěži a veřejné dražbě a o zneužívání informací v obchodním styku.¹⁴ Dalším faktorem, který přispěl k rozmáhání se hospodářské kriminality v transformačním období, bylo i nenadálé omezení pravomocí orgánů činných v trestním řízení – což se týkalo zejména státního zastupitelství, přičemž prokuratura byla zrušena úplně v roce 1993. Policie s takovýmto druhem kriminality neměla příliš velké zkušenosti a chyběly rovněž sjednocené postupy, jak proti hospodářské kriminalitě bojovat.¹⁵

Ačkoliv z trestního zákona č. 175/1990 Sb. zmizely trestné činy proti socialistickému vlastnictví, nová legislativa zůstala i tak socialistickým zřízením státu poznamenána. I do nového zákona se proto promítly socialistické principy založené na kolektivismu, třídním pojetí společnosti a upozad'ování subjektivních práv. Zcela se tudíž trestní legislativa od minulosti oprostila až novým trestním zákoníkem v roce 2009.¹⁶

Dnes tak, na rozdíl od minulosti, upřednostňuje trestní zákoník ochranu zájmů jednotlivce před celospolečenskými zájmy, nebo zájmy státu. Trestní zákoník na tomto místě tedy zcela ctí princip, že se svobodou jednotlivce stojí i padá svoboda celé společnosti¹⁷ a zároveň plně respektuje i závazky, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních smluv, přičemž v oblasti trestněprávní se jedná především o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

---

¹⁴ ZOUBKOVÁ, I. A SCHEINOST M. In GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. op. cit., s. 289.

¹⁵ Ibid, s. 290.

¹⁶ MAN, V. (Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví) In *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: sborník z konference*. op. cit.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol., Část první [Obecná část (§ 1-139)]. *Trestní zákoník (EVK)*. 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1. ISBN 978-80-7400-428-5.

Proměna společnosti se projevila i na reflexi potřeby nových strategií v oblasti kriminální prevence a od roku 1991 začaly vznikat preventivní programy, dokumenty¹⁸ a iniciativy, které měly v boji proti zvýšenému výskytu některých trestných činů pomoci.

2.2. Hospodářské trestné činy *de lege lata*

Subjektivní stránka všech trestných činů z hlavy VI. vyžaduje úmyslné zavinění, přičemž u některých skutkových podstat je třeba ještě tzv. druhého úmyslu.¹⁹ Ten obsahují ustanovení týkající se peněz a platebních prostředků (§ 233 odst. 2; § 234 odst. 3), nálepek a označení zboží (§ 244 odst. 1; § 245 odst. 1), známek (§ 246 odst. 1), cenných papírů a investičních nástrojů (§ 249 odst. 1, 2; § 250 odst. 1), postavení v obchodním styku (§ 255a odst. 1), veřejných zakázek, soutěží a dražeb (§ 256 odst. 1; § 257 odst. 2 písm. a, § 257 odst. 3 písm. a, b; § 258 odst. 2 písm. a, § 258 odst. 3 písm. a, b), vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263 odst. 2 písm. b, § 263 odst. 3 písm. b), povolení pro zahraniční obchod s vojenským materiálem (§ 266 odst. 2 písm. c, § 266 odst. 3 písm. b), padělání a napodobení díla výtvarného umění (§ 271 odst. 1). Nejčastěji má pak takový druhý úmysl podobu *opatření značného prospěchu*, nebo *prospěchu velkého rozsahu* pro sebe, nebo pro jiného.

Zatímco v prvním díle hlavy VI. trestního zákoníku jsou zařazeny hospodářské trestné činy nejzávažnější povahy, jejichž postih je zpravidla zakotven i v mezinárodních smlouvách (trestné činy proti měně a platebním prostředkům), díl druhý zakotvuje postih neplnění povinností vůči státu (trestné činy daňové, poplatkové a devizové). V díle třetím jsou pak vymezeny trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou a díl čtvrtý patří opět trestným činům, k jejichž postihu jsme se zavázali v rámci mezinárodních dohod, tedy trestným činům proti průmyslovým právům a právu autorskému. Vzhledem k tomu, že mnohá jednání obsažená v paragrafech týkajících se hospodářské trestné činnosti mohou být naprosto běžná a zákonná, právní předpis na řadě míst podmiňuje jejich trestnost tím, že si při nich pachatel počínal *neoprávněně*.

---

¹⁸ Např. stanovisko Československého helsinského výboru nazvané „Právo občanů na bezpečnost v právním státě“, usnesení vlády č. 22/1993 o zpracování programu prevence, nebo rozhodnutí o vytvoření *Republikového výboru pro prevenci kriminality* (usnesení č. 617/1993).

¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol., Hlava VI. [Trestné činy hospodářské (§ 233-271)]. Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2325.

2.3. Jednotlivé druhy hospodářských trestných činů

2.3.1. Trestné činy proti měně a platebním prostředkům (§ 233–239 TrZ)

Účelem právní úpravy je na tomto místě ochrana funkčnosti a bezpečnosti platebního styku (hotovostního i bezhotovostního) a měny.²⁰ Pouze Česká národní banka má právo vydávat bankovky a mince.²¹ Vzhledem k tomu, že trestné činy proti měně a platebním prostředkům vycházejí z mezinárodních závazků, tak je pod pojem „měna“ zahrnuta měna jak česká, tak zahraniční, přičemž stejná ochrana je poskytnuta také domácím i cizím cenným papírům.²² Výjimkou je ustanovení § 239, které v rámci trestného činu ohrožování oběhu tuzemských peněz chrání pouze měnu domácí, jak vyplývá již z jeho názvu, a zákon skrze ně postihuje i úmyslné poškozování peněz – tedy například pálení, nebo trhání bankovek.

Tento díl hospodářských trestných činů dopadne mimo jiné i na běžné kapsáře, kteří odcizí peněženku s platebními kartami, neboť se takovým jednáním dopustí trestného činu neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle ustanovení § 234 trestního zákona. Kromě platebních karet se platebními prostředky rozumí dále například cestovní šeky, elektronické peníze nebo příkazy k zaúčtování.²³

2.3.2. Trestné činy daňové, poplatkové a devizové (§ 240–247 TrZ)

Pod tyto trestné činy spadají i zvláštní případy podvodu, tedy *zkrácení* (nikoliv neodvedení) *daně, poplatku a podobné povinné platby* podle ustanovení § 240.²⁴ Pachatel tak v tomto případě, ať už komisivním či omisivním jednáním, dosáhne toho, že je mu vyměřena nižší, nebo dokonce vůbec žádná daň nebo podobná povinná platba, než k jaké je povinen ve skutečnosti.

---

²⁰ ŠÁMAL, P. § 233 [Padělání a pozměnění peněz]. In ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2332.

²¹ Zákon č. 6/1993 Sb., České národní rady o České národní bance, § 2 odst. 2 písm. b).

²² ŠÁMAL, P., ŠTENGLOVÁ, I., PÚRY, F., In ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander, ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2001. Právo a hospodářství (C.H. Beck). s. 392. ISBN 80-717-9493-7.

²³ ŠÁMAL, P. § 234 [Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku]. In ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2346.

²⁴ ŠÁMAL, P. § 240 [Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby]. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2414.

Ustanovení § 241 stanoví, na rozdíl například od ustanovení § 240, jako speciální subjekt trestného činu *neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby* zaměstnavatele, nebo jiného plátce daně, přičemž k tomuto paragrafu se vztahuje zvláštní ustanovení o účinné lítosti, díky kterému může trestnost tohoto činu zaniknout, pokud „*pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek*“.²⁵ Ustanovení § 241 také ve srovnání s ustanovením § 240 vymezuje úzeji povinné platby, kterých se týká.

Za zmínku stojí i ustanovení § 244 *porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží*, kterým je chráněn především státní příjem daní ze zboží, které podléhá spotřebním daním a dále kontrola jeho pohybu. Spadají sem zejména případy neoprávněného nakládání s nálepkami určenými pro tabákové výrobky²⁶, které jejich výrobce nesmí prodat nikomu jinému, než orgánům k tomu určeným a dále pak prodej takových výrobků, aniž by byly příslušnými nálepkami opatřeny.

Podle Nejvyššího státního zastupitelství je daňová kriminalita jednou z nejzávažnějších vůbec, a to jak kvůli svým dopadům na celé národní hospodářství, tak kvůli stále větší sofistikovanosti, které je dosahováno za pomoci čím dál tím pokročilejších technologických prostředků, a i proto klade na orgány činné v trestním řízení zvýšené nároky. Stále větší obtíže působí i mezinárodní faktory promítající se do daňové trestné činnosti. Mezinárodní prvek se objevuje v mnoha trestných činech s celohospodářským dopadem. Podle Nejvyššího státního zastupitelství se stalo běžnou praxí, že například případy legalizace výnosů z trestné činnosti zasahují obvykle do tří a více různých států.²⁷

2.3.3. Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 248–267 TrZ)

Na tomto místě je třeba zmínit ustanovení § 248, tedy *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže*, které postihuje zejména nekalou soutěž a kartelové dohody. Trestní zákoník zde přitom odkazuje na pojem, který je definován na jiných

---

²⁵ Ustanovení § 242 trestního zákoníku.

²⁶ ŠÁMAL, P. § 244 [Porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží]. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2468.

²⁷ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 11. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf.

místech právního řádu, konkrétně v případě nekalé soutěže se jedná o občanský zákoník.²⁸ Trestnost takového jednání je zde podmíněna způsobením újmy soutěžitelům nebo spotřebitelům, nebo získáním neoprávněné výhody v hodnotě přes 50 000 Kč.

I na tomto místě se uplatní zvláštní zakotvení účinné lítosti, a to podle ustanovení § 248a TrZ, které se vztahuje na ustanovení § 248 odst. 2 alinea první, v němž je postiženo uzavření dohody pachatele – **fyzické osoby**, se svým konkurentem o *určení ceny, rozdělení trhu, nebo jiné dohody narušující hospodářskou soutěž*, a to učiněné **v rozporu s jiným právním předpisem na ochranu hospodářské soutěže**. Podle důvodové zprávy²⁹ a komentářové literatury³⁰ se tímto jiným právním předpisem míní ustanovení § 22ba odst. 1 písm. a) a b) zákona o ochraně hospodářské soutěže. Můžeme tedy říct, že podmínkou zániku trestnosti podle ustanovení § 248a TrZ je splnění podmínek ZOHS o takzvaném *leniency programu*.³¹

Leniency program bývá rovněž nazýván *programem shovívavosti*.³² Úřad pro ochranu hospodářské soutěže díky němu může snížit nebo odpustit pokutu soutěžitelům, kteří mají zájem o to, se do programu zapojit, a splní k tomu potřebné podmínky. Takový soutěžitel se na ÚOHS musí obrátit jako první s tím, že zároveň přizná svojí účast na dohodě, dodá ÚOHS příslušnou **chybějící** dokumentaci a další **všechny** jemu dostupné informace (např. listinné důkazy), které „*odůvodňují provedení cíleného šetření na místě nebo prokazují existenci takové dohody*“.³³ Soutěžitel dále musí s ÚOHS po celou dobu šetření **aktivně** spolupracovat a pomáhat mu s objasněním případu, přičemž ona

---

²⁸ Ustanovení § 2976 občanského zákoníku a násl. - jedná se o jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům. Nekalou soutěží podle odstavce je zejména a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, pokud není dovolena jako přípustná, h) porušení obchodního tajemství, i) dotěrné obtěžování a j) ohrožení zdraví a životního prostředí.

²⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 360/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 360/2012 Dz.

³⁰ KINDL, J. § 22ba [Upuštění od uložení pokuty a snížení pokuty]. In: KINDL, Jiří, MUNKOVÁ, Jindřiška. Zákon o ochraně hospodářské soutěže. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 490. ISBN 978-80-7400-627-2.

³¹ ŠÁMAL, P. In FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 224. ISBN 978-80-210-7515-3.

³² Ibid, s. 223.

³³ KINDL, J. § 22ba [Upuštění od uložení pokuty a snížení pokuty]. In: KINDL, Jiří, MUNKOVÁ, Jindřiška. Zákon o ochraně hospodářské soutěže. op. cit., s. 490.

shovívavost je také podmíněna skutečností, že daný soutěžitel nevyvíjel za účelem vzniku nezákonné dohody na své konkurenty **nátlak**.³⁴

2.3.4. Trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu (§ 268 - § 271 TrZ)

Účelem tohoto dílu trestního zákoníku je zajištění ochrany řádného průběhu hospodářské soutěže, a to konkrétně skrze úpravu institutů, které v hospodářské soutěži hrají nezastupitelnou roli ochrannou, garanční, rozlišovací, soutěžní apod.³⁵

2.4. Přijetí úplatku (§ 331 TrZ) a podplacení (§ 332 TrZ), podvod (§ 209 TrZ), zpronevěra (§ 206 TrZ) a legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 TrZ)

Kromě trestných činů hospodářských podle hlavy VI. trestního zákona, které de lege lata tvoří jádro hospodářské kriminality, do této kategorie však můžeme řadit i trestné činy z jiných hlav napříč trestním zákoníkem. Řadí se sem například některé *trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných* (hlava X.), *trestné činy proti majetku* (hlava V.), nebo *trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci* (hlava IX.). Níže se budu věnovat několika z nich.

Jak *přijetí úplatku*, tak *podplacení* patří mezi úplatkářské trestné činy, přičemž se jedná o nejtypičtější korupční trestné činy.³⁶ Zákonodárce přísněji postihuje *přijetí úplatku* než *podplacení* a zjevně jej tedy považuje za společensky škodlivější. Sankce v těchto případech mají na tomto místě postihnout hodnoty, které pachatel nabyl díky korupčnímu jednání. Jsou jimi *propadnutí majetku a peněžité trest*. Zároveň je trestné tyto trestné činy nepřekazit (§ 367 TrZ), nebo jejich spáchání neoznámit (§ 368 TrZ). V souvislosti se snahou o zefektivnění boje proti korupci, včetně úplatkářských trestných činů, byl v roce 2003 zřízen *Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování*.

---

³⁴ Ibid.

³⁵ ŠÁMAL, P. § 268 [Porušení práv k ochranné známce a jiným označením]. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 2706.

³⁶ GRIVNA, T. In GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. Kriminologie. op. cit., s. 310.

3. Specifika hospodářské kriminality

Více než u jiných druhů kriminality, se právě u hospodářské projevuje snížená výpovědní hodnota statistických dat, která je odvislá především od metodiky vedení prováděných statistik, legislativních změn, časové náročnosti hospodářských kauz a vysoké míry latence.

Jak bylo řečeno výše, odlišování hospodářských trestných činů od jiné majetkové trestné činnosti je složité a jednotlivé přístupy se v tomto ohledu mohou lišit, což se ovšem neblaze promítá i do zpracovávání policejních a justičních statistik, které v důsledku odlišné metodologie vykazují jiné hodnoty. Oblast hospodářské kriminality rovněž prošla řadou legislativních změn, a zatímco po roce 1989 byla řada skutkových podstat z trestněprávních předpisů vypuštěna (například *rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví*), v době pozdější byly naopak, především v souvislosti s fungováním a rozvojem tržní ekonomiky, postupně přijímány skutkové podstaty zcela nové. Český právní řád tak během několika let prošel transformací, kterou ovšem statistiky nejsou schopny adekvátně reflektovat. U hospodářské kriminality také dochází k vyšší míře její latentnosti, neboť není vždy možné postihnout veškeré dopady, které ta či ona daná kriminální činnost měla. Poškození jsou hospodářskou kriminalitou často zasaženi nepřimo. Stejně tak se zejména v této oblasti projevuje nedůvěra ve schopnost orgánů činných v trestním řízení úspěšně se vypořádat s komplikovanou hospodářskou trestnou činností a v to, že skutečně dojde k trestnímu postihu pachatelů.

Určitým specifickým znakem hospodářské trestné činnosti je skutečně vyšší míra případů, jejichž vyšetřování trvá dlouhou dobu, která je dána především limity orgánů činných v trestním řízení, a to jak omezeními na straně personální, tak i technické či odborné. Vyšetřovatelé se v těchto případech také musí seznámit s vyšším počtem materiálů a dokumentů a vyslechnout větší množství osob. K vyšetřování hospodářské kriminality rovněž neodmyslitelně patří nutnost vypracovávání znaleckých posudků, jež celý proces taktéž „zdržují“.

Hospodářská kriminalita vcelku rovnoměrně dopadá na čtyři hlavní ekonomické sektory, a to na samostatně podnikající osoby, instituce finanční sféry, podniky mimo

finanční sféru a stát.³⁷ Zatímco podnikatelé jsou nejčastěji postiženi podvody či zpronevěrou a finanční instituce poškozováním věřitele a podvody, na stát dopadají zejména delikty daňové.³⁸

3.1. Pachatel

3.1.1. Obecně k pojmu pachatele hospodářské kriminality

Vzhledem k tomu, že je k páčání hospodářské kriminality obvykle zapotřebí dosažení určitého postavení, pachatelé hospodářské kriminality se většinou ničím z hlavního proudu společnosti výrazně nevymykají, nemají sklony k násilnému chování, ani porušené sociální vazby. To znamená, že průvodní jevy typické pro jiné typy kriminálního chování zde zcela absentují. Hlavním motivem je osobní prospěch. Pachatelé často svým postavením komplikují práci orgánů činných v trestním řízení tím, že jejich trestná činnost je zpravidla pečlivě a odborně plánována a v neposlední řadě takové osoby disponují prostředky k tomu, aby co nejefektivněji dokázaly průběh vyšetřování obrátit ve svůj prospěch (např. zastoupení nejlepšími advokáty apod.). Skladba pachatelů hospodářské trestné činnosti se proto výrazně liší od jiných trestných činů. Vzhledem k výše zmíněnému postavení je naprostá většina pachatelů vyššího věku. Je zde menší podíl recidivistů, a naopak vyšší podíl pachatelů nikdy netrestaných. Co se týče hospodářské kriminality v obchodních společnostech, podle průzkumu společnosti PricewaterhouseCoopers („PwC“) z roku 2016³⁹ zde mírně převažují externí pachatelé nad těmi interními. Nejčastěji se pak na takovém typu kriminality podílí zákazník, u kterého je kriminální jednání pravděpodobnější než například u externích zprostředkovatelů, nebo prodejců.

Častorál⁴⁰ pachatele ekonomické kriminality dělí na: *podnikatele, manažery, zaměstnance a osoby vně podnikatelského subjektu*. Chmelík a Bruna⁴¹ k nim navíc řadí:

---

³⁷ SCHEINOST, Miroslav a Vladimír BALOUN. Výzkum ekonomické kriminality. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 80 an. ISBN 80-733-8031-5.

³⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol., Kriminologie, op.cit., s. 284.

³⁹ Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016, Zpráva za Českou republiku [online]. [cit. 2018-06-19]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/global-economic-crime-survey-2016-cz.pdf>.

⁴⁰ ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita: (z pohledu řízení a správy)*. op. cit., s. 23-24.

⁴¹ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost: (z pohledu řízení a správy)*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. Eupress. s. 19. ISBN 978-80-7408-109-5.

„quasi majitele, majitele či spolumajitele podniků, akcionáře hospodářských subjektů, proti kterým, a současně, v jejichž zájmu je páchána trestná činnost a právnické osoby, jejichž trestní odpovědnost může být i souběžná s odpovědností fyzických osob“.

U hospodářské kriminality je často přítomný takzvaný „mezinárodní prvek“. Tím se rozumí, že pachatelé jsou v mnoha případech zahraniční osoby, které na českém území podnikají, zakládají společnosti podle české legislativy, nebo mají na fungování domácích společností jiný podíl.⁴²

Specifickými pachatelé hospodářské kriminality jsou právnické osoby. Trestná činnost právnických osob je často také spojena právě s kriminálním jednáním takzvaných *bílých límečků*, přičemž tyto osoby obvykle za osoby právnické jednájí, nebo je jinak zastupují. Vzhledem ke zvláštnostem kriminality páchané právnickými osobami je velice obtížné aplikovat v těchto případech obecné kriminologické teorie, zvláště potom v oblasti příčin vzniku této kriminality, přičemž ona skutečnost komplikuje vytvoření a uplatnění adekvátních nástrojů k tomu, aby se tomuto typu chování dalo účinně předcházet. Podle J. Goberta a M. Punche⁴³ jsou příčinami páchaní kriminality právnickými osobami jednak *system, struktura a procedury* uvnitř těchto entit, a zároveň zde roli hrají i *styl vedení, kultura a zvyklosti* konkrétních právnických osob.

Na rozdíl od jiných druhů trestné činnosti se povaha, projevy i znaky činnosti páchané právnickými osobami neustále proměňují, a to především díky prudkému technologickému vývoji, který na tomto poli přináší neustále nové a nové možnosti a prostředky. Některé právnické osoby tak k páchaní trestné činnosti pouze poskytují příležitost, další takové chování umožňují a jiné si jej dokonce vynucují.⁴⁴

Nejčastěji bude právnická osoba odpovědná za nezákonné jednání osobou s výkonnými pravomocemi, bez záznamu v trestním rejstříku, a na kterou zpravidla nelze aplikovat standardní charakteristiky pachatele trestného činu. Přičitatelnost trestného činu

---

⁴² CHMELÍK, Jan, HÁJEK, Pavel a NEČAS, Stanislav. Úvod do hospodářské kriminality. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). s. 29. ISBN 80-868-9813-X.

⁴³ GOBERT, James a PUNCH, Maurice. Rethinking corporate crime. Dayton, Ohio: Butterworths/LexisNexis, c2003. s. 14. ISBN 04-069-5006-7.

⁴⁴ BOHUSLAV, L. In GRÍVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol., op. cit., s. 484.

právnícké osobě bude z velké míry záviset na úrovni decentralizace rozhodovacích procesů uvnitř takové právnícké osoby.⁴⁵

Zásadní vliv na páchaní trestné činnosti právníckými osobami má to, jaké rozhodovací postupy ta která společnost uplatňuje a upřednostňuje. Takové postupy rozhodování mohou být podle Minkesů⁴⁶ dvojího typu: zaprvé se může jednat o chování podle *Teorie racionální volby* (Rational Choice Theory), dle které jsou volby jedinců i obchodních společností, které jsou motivovány snahou o maximalizaci zisků, založené na racionálním zhodnocení výhod a nevýhod takového jednání. Oproti tomu stojí druhý přístup, který je postavený na *Rozhodovací teorii, jejímž mezníkem je práh přijatelnosti*⁴⁷. Ta se opírá o předpoklad, že není uskutečnitelné, aby se obchodní společnost rozhodovala naprosto správně, neboť takové rozhodnutí by vyžadovalo rozsáhlé znalosti a schopnosti, které prostě a jednoduše nejsou v lidských možnostech. Společnost se tak sice může snažit učinit správnou volbu, ale ta skutečně nejlepší volba je kvůli limitům lidského poznání nedosažitelná.⁴⁸

Motivace k páchaní trestné činnosti v rámci právníckých osob se rozkrývají jen velmi složitě také kvůli komplexnosti takovýchto útvarů, přičemž jejich jednání nejsou vedená pouze touhou po zisku, nýbrž své vlastní motivace a cíle mají i jejich jednotlivé složky a osoby v nich figurující, a ty se mohou od sebe navzájem i zásadně lišit. Na trestné činnosti se proto může podílet jak celá společnost, tak pouze některé osoby v ní působící. V této komplexnosti a provázanosti lze u právníckých osob sledovat tu nejzásadnější odlišnost mezi jejich kriminálním chováním a obdobným chováním jednotlivců. Právě z toho důvodu byly vytvořeny speciální normy, které mají tyto rozdíly lépe postihnout.

Clinard a Yaeger⁴⁹ rozdělují motivace právníckých osob k páchaní trestné činnosti do dvou hlavních proudů, a to na *organický a ekonomický model* (the organic model, the rational goal model). Organický model staví přímou úměru mezi kriminální činností

---

⁴⁵ Ibid, s. 485.

⁴⁶ MINKES, John. a A. L. MINKES. Corporate and white-collar crime. London: SAGE, 2008. s. 5 an. ISBN 14-129-3458-3.

⁴⁷ BOHUSLAV, L. In GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol., op. cit., s. 486.

⁴⁸ MINKES, John. a A. L. MINKES. Corporate and white-collar crime. op. cit. s. 5 an.

⁴⁹ MARSHALL, Clinard, YEAGER, Peter, WITH A NEW INTRODUCTION BY MARSHALL B. CLINARD. Corporate crime. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers, 2006. s. 46 an. ISBN 14-128-1525-8.

právnických osob a vztah, který panuje mezi obchodní společností a ekonomickým a politickým prostředím převládajícím v takové společnosti. Do tohoto prostředí přitom spadají nejen dodavatelé, konkurenti a zákazníci, ale i vláda, nebo veřejnost a další skupiny subjektů. Obchodní společnost se v tomto případě snaží adaptovat co nejlépe na všechny aspekty takového prostředí, čehož může dosáhnout i uchýlením se ke kriminální činnosti. Maximalizace zisku v tomto modelu není jediným cílem společnosti, ale může být jedním z mnoha, jež se mohou v průběhu času proměňovat.

Ekonomický model se naopak zaměřuje na premisu, že primárním cílem společnosti je generování ekonomického zisku. V rámci ekonomického modelu je ovšem třeba brát v potaz jeho dvě možná pojetí. Zaprvé je třeba připustit, že společnost mohou vést k jejímu chování i jiné cíle, než je jen honba za vysokými zisky, a zadruhé, že společnosti se za všech okolností nemusí snažit o maximalizaci svých zisků, a to zejména s ohledem na míru podnikatelského rizika s tím spojenou. Mohou naopak usilovat o dlouhodobý, uspokojivý, stabilní růst, který jim umožní dosažení jejich jiných cílů.

Za určitých okolností může právníké osoby do kriminální činnosti svým způsobem nutit tržní ekonomika. Subjekty z tohoto důvodu činí, z jejich pohledu, racionální rozhodnutí, která jsou nezbytná pro udržení pozice na trhu, mnohdy však za cenu porušování zákona. Nicméně k hospodářské trestné činnosti se neuchylují pouze společnosti neúspěšné, nýbrž i společnosti velice úspěšné, přičemž na to, zda se ta která společnost stane kriminálně činnou, má z velké míry vliv i odvětví, ve kterém operuje.

Struktura a vnitřní organizace společnosti také jistě hrají roli v tom, zda právníká osoba bude k trestné činnosti inklinovat či nikoliv. Zjednodušeně lze říci, že čím větší a komplexnější společnost, tím větší je pravděpodobnost selhání vnitřních opatření a systémů kontrol, které mohou následně poskytovat příležitost a zavdat příčinu k rozvoji kriminogenního prostředí. Pachatelé v takovémto prostředí mohou mít dojem, že na ně „není vidět“ a mohou proto nabýt pocit jakési nedotknutelnosti, který jim páchání trestné činnosti usnadňuje.

Na úrovni individuálních pachatelů, kteří se dopouštějí trestné činnosti v rámci právnických osob, je třeba zmínit zejména výše popsany pocit anonymity, který toto chování facilituje. Z hlediska morálního si pak fyzické osoby svoje jednání často

racionalizují tím, že považují právnickou osobu za samostatnou entitu, která by měla nést odpovědnost sama. Korporátní struktura také do jisté míry nahrává tomu, že si pachatelé nepřipouštějí svůj podíl viny na páčání trestné činnosti, odmítají odpovědnost, nepřipouštějí jakýkoliv vznik újmy, nebo obětí, a přenášejí vinu právě na systém fungování společnosti, která kriminogenní prostředí vytvořila.

Důvody pro páčání trestné činnosti právnickými osobami můžeme tímto shrnout do tří oblastí. Zaprvé se jedná o *kriminogenní faktory na úrovni trhu*, zadruhé *na úrovni právnické osoby samé* a zatřetí *na úrovni individuálního pachatele* – tedy fyzické osoby.⁵⁰

3.1.2. Trestní odpovědnost právnických osob

Relativně novým institutem inspirovaným anglosaským právem je trestní odpovědnost právnických osob. Česká republika se přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim („ZTOPO“), zcela odchytila od, do té doby platné zásady, *societas delinquere non potest*, a tím zároveň opustila princip individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, za současného dodržování zásady přičitatelnosti.⁵¹ Právnickým osobám se tedy přičítají ta jednání, která činí jejich jménem jejich orgány, nebo fyzické osoby jakožto jejich zástupci.⁵²

Právnické osoby se staly velice mocným nástrojem k páčání a zakrývání trestné činnosti, která může mít v extrémních případech například podíl na rozvrácení celého hospodářství, a k obcházení zákona některými fyzickými osobami, kterým se, díky páčání trestné činnosti skrze osoby právnické, dařilo trestnímu postihu vyhýbat. Přijetí adekvátní zákonné úpravy v této oblasti však zároveň přepokládala i mezinárodní legislativa a Česká republika splnila schválením zákona o trestní odpovědnosti právnických osob své závazky z ní vyplývající jako jedna z posledních evropských zemí.⁵³

K úpravě trestněprávní namísto rozšíření úpravy správněprávní se přistoupilo zejména z důvodu snahy o co největší přiblížení stíhání fyzických osob a právnických

---

⁵⁰ BOHUSLAV, L. In GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol., Kriminologie, op. cit., s. 489–491.

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol., Část první [Obecná část (§ 1-139)]. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. op. cit., s. 1.

⁵² Srov. ustanovení § 8 ZTOPO.

⁵³ GAL'O, D. In FRYŠTÁK, Marek a BRUCKNEROVÁ, Eva, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. op. cit., s. 58.

osob pro stejné nebo obdobné trestné činy, což by režim správněprávní v případě právnických osob neumožňoval.⁵⁴

Páchání trestné činnosti fyzickými a právnickými osobami se skutečně v mnohém liší. Struktura právnických osob umožňuje páchat kriminální činnost nenápadněji než za běžných okolností, což zároveň zvyšuje míru latence kriminality páchané právnickými osobami a rovněž prodlužuje časový odstup, se kterým je tato trestná činnost odhalena či vyšetřována. Jak jsem zmínila již v kapitole 3.1, pachatel – fyzická osoba, obvykle disponuje v rámci právnické osoby určitým postavením a pravomocemi, které mu takové chování umožňují, ale vzhledem k tomu, že ke kriminálnímu jednání dochází prostřednictvím společnosti, je často obtížné vyvodit v těchto případech individuální odpovědnost osob fyzických. Zejména u hospodářské kriminality pak platí, že jde o **takzvanou** kriminalitu „*bez obětí*“, protože stejně, jako je tomu v případě pachatele, je obtížné určit všechny individuální oběti takového jednání.⁵⁵

Navzdory snahám o co největší sblížení právní úpravy ve vztahu k právnickým a fyzickým osobám je pochopitelné, že se v každém z těchto případů budou uplatňovat jiné postupy, jak co se týče trestání samotného, tak uložitelných druhů trestů jako takových. ZTOPO proto například v ustanovení § 14 odst. 1-3 uvádí zvláštní okolnosti vztahující se na právnické osoby, ke kterým se při trestání přihlédne. Jsou mezi nimi například poměry právnické osoby – jak majetkové, tak její dosavadní činnost; dopad uložení trestní sankce právnické osobě na třetí osoby; zda má její činnost určitým způsobem strategický význam pro národní hospodářství; chování právnické osoby po trestném činu – snaha o nahrazení škody a odstranění jiných škodlivých následků apod.⁵⁶

Novela provedená zákonem č. 183/2016 zavedla možnost exkulpace právnických osob, a to ustanovením § 8 odst. 5, které uvádí, že se právnická osoba „*trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní*

---

⁵⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁵⁵ BOHUSLAV, L. In GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. op. cit., s. 484.

⁵⁶ GAL'O, D. In FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. op. cit., s. 60.

bylo možno spravедlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila“.⁵⁷

Za veškeré úsilí, která lze po právnické osobě spravедlivě požadovat, se podle zprávy Nejvyššího státního zastupitelství bude považovat zejména „firemní kultura“, jakožto nejvýznamnější faktor předurčující směřování a etiku společnosti, přičemž pod tento pojem lze zahrnout zejména Corporate governance. Orgány činné v trestním řízení by se však v ideálním případě neměly zaměřovat pouze na společností deklarované zásady, nicméně na jejich skutečné uvádění v život, včetně směrodatných projevů chování managementu společností apod., což však může být velice časově i personálně náročné, avšak orgány činné v trestním řízení se jím zabývají vždy pouze ve vztahu k podezření z konkrétního trestného činu podle ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu.⁵⁸ Zákon však žádné minimální požadavky pro splnění podmínky vynaložení „veškerého úsilí, které na ní bylo možno spravедlivě požadovat“, nestanoví. Podle zprávy o činnosti státního zastupitelství z roku 2017 se navíc institut zavedený novelou zákona o TOPO a reprezentovaný ustanovením § 8 odst. 5 na trendech trestné činnosti právnických osob příliš neprojevil.⁵⁹

Zásadní rozdíl mezi trestáním fyzických a právnických osob je rovněž daný tím, že zákonodárce předpokládá možnou významnou roli právnické osoby ve společnosti, kterou zohledňuje při jejím trestním postihu. Předpokládá se tedy, že přínos existence určité právnické osoby, nebo naopak nevýhody plynoucí z jejího zrušení, mohou mít i celospolečenský dopad. Může tak dojít k případům, kdy soud bude buď muset zcela upustit od potrestání, nebo uložit trest mírnější, než ke kterému by sáhl za normálních okolností, a to v celospolečenském zájmu. Podle Gal'a⁶⁰ se tím však dostává do nežádoucí pozice, ve které musí ustoupit řádný výkon trestní justice ochraně důležitých zájmů společnosti, a tím spíše je třeba klást důraz na požadavek řádného

---

⁵⁷ Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/Aplikace_8_odst_5_TOPO.pdf.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 7. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf.. op. cit.

⁶⁰ GAL' O, D. In FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. op. cit., s. 62.

odůvodnění takového rozhodnutí. Z důvodu vytváření jisté disproporcionality v zákoně se zde Gal'o zamýšlí nad jiným eventuálním řešením nemožnosti postihu právnických osob vyvíjejících strategickou činnost, a nabízí institut vyvlastnění, ačkoliv v závěru připouští, že by zavedení takového postupu do českého právního řádu bylo spojeno s přílišnou řadou komplikací, včetně negativních konotací z dob minulých a v konečném důsledku proto nepovažuje toto řešení za nosné.⁶¹ Nezbyvá, než souhlasit a smířit se s tím, že tato nerovnost prozatím zůstává v českém právním řádu v nezměněné podobě.

3.2. Příčiny hospodářské kriminality

Podle průzkumu společnosti PwC z roku 2016⁶² 35 % společností v Česku prodělalo zkušenost s jedním nebo více případy hospodářské kriminality. Z posledního výzkumu společnosti z letošního roku pak vyplývá, že se počet případů hospodářské kriminality lehce snížil, přičemž počet společností, které se s tímto druhem kriminality setkaly, klesl podle PwC na 33 %, což je v rozporu s globálním trendem, neboť výzkum zároveň ukázal celosvětový nárůst případů hospodářské kriminality za poslední dva roky o více než 10 %.⁶³ Výsledky těchto šetření však mohou být zkresleny pravděpodobně dlouhým průběhem hospodářské trestné činnosti, která může být mnoho let páchána bez povšimnutí. Největší podíl na ekonomické kriminální činnosti podle PwC tvořila zpronevěra (50 %).

Ačkoliv nové technologie pomáhají společnostem účinněji se proti hospodářské kriminalitě bránit, zároveň umožňují pachatelům jednoduší páchání trestné činnosti. Zajímavým úkazem v posledních statistikách o hospodářské kriminalitě je právě možná souvislost mezi využíváním moderních technologií k ochraně před ekonomickou trestnou činností a jejím současným nárůstem, nebo snižováním se. Zatímco totiž celosvětově používání těchto technologií roste zároveň s nárůstem případů hospodářské kriminality, zkušenost z Česka je opačná. Místní společnosti využívají technologií v této oblasti méně, než je celosvětový průměr a hospodářská trestná činnost u nás přesto klesá. A ačkoliv korelace ještě nutně nemusí nutně znamenat také kauzalitu, je nasnadě si otázku o možné

---

⁶¹ Ibid, s. 63–64.

⁶² Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016, Zpráva za Českou republiku [online]. [cit. 2018-06-19]. op. cit.

⁶³ Global Economic Crime and Fraud Survey 2018 Czech Republic [online]. [cit. 2018-06-19]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/en/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/gecs-survey-report-pro-cr-2018.pdf>.

souvislosti těchto dvou jevů položit. Tento trend může samozřejmě znamenat pouze skutečnost, že za pomoci nových technologií se jednoduše daří odhalovat vyšší počet případů hospodářské trestné činnosti, což se pak ve statistikách projeví jejím nárůstem. V případě České republiky by se pak dalo naopak uvažovat o tom, že zatímco společnosti jsou ve využívání technologií o krok pozadu, pachatelé hospodářské trestné činnosti je využívají naplno a mají tak stále narůstající výhodu, která se ve výstupech může na první pohled krátkodobě jevit jako jev pozitivní, nicméně nejspíše budeme muset počkat na výsledky statistik provedených v delším časovém horizontu.

K tomuto scénáři se přiklání i PwC, podle jejíž závěrů je nejpravděpodobnější příčinou statistického poklesu ekonomické kriminality to, že české společnosti, na rozdíl od svých zahraničních protějšků, nejsou schopny odhalit sofistikovanější formy ekonomické kriminality a příliš se spoléhají na upozornění od jiných osob, ať už uvnitř nebo vně společnosti.⁶⁴ Dalším faktorem v přehlížení určitého typu hospodářské kriminality může být i decentralizace firemních kontrolních mechanismů, které mohou vést k pocitu, že daným problémem se již zabývá někdo jiný, přičemž důsledkem tohoto přístupu je naopak nepozorované bujení ekonomické kriminality.

Příčiny hospodářské kriminality lze rozřadit do třech kategorií, a to na *ekonomické, organizačně technické a sociálně kulturní*.⁶⁵ Na rozšiřování tohoto typu kriminality mají z organizačně technického hlediska podíl jednoznačně i nové technologie, které jednak umožňují pachatelům konat trestnou činnost efektivněji – usnadňují jejich rychlejší jednání, zakrývání stop, snadný přenos informací, a také se díky technologickému pokroku rozšiřují počty vedoucích a řídicích funkcí, a to zároveň s jejich pravomocemi, čímž dávají vzniknout dalším příležitostem pro hospodářskou kriminalitu.⁶⁶

K organizačně technickým faktorům lze jistě řadit i nedostatečnou legislativu, která může mít původ jak v složitosti a komplexnosti celého odvětví, tak v určitém nátlaku lobbistických a jiných zájmových skupin, který mnohdy legislativní proces provází.

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ KUČHTA, Josef, FENYK, Jaroslav, FRYŠTÁK, Marek, KALVODOVÁ, Věra. *Hospodářská trestná činnost: multimediální učební text*. op. cit., s. 52.

⁶⁶ Ibid.

Vzhledem k rychlému rozvoji podnikání a rozsáhlé globalizaci a provázanosti světových ekonomik však nelze všechny možné formy legislativně kriminality podchytit.

Častorál⁶⁷ mezi příčiny této kriminality řadí souhrnně *porušování netrestních právních norem a vnitropodnikových prostředků, lhostejnost a toleranci okolí, nebo důvěřivost potenciálních obětí*. Chmelík a Bruna⁶⁸ potom mezi kriminogenními faktory v hospodářské a finanční oblasti uvádějí například i *společenské a ekonomické nerovnosti*, tedy jakési rozevírání pomyslných nůžek ve společnosti a narůstání sociálních rozdílů. Dále sem řadí i vysokou nezaměstnanost, přičemž tyto jevy mají společný prvek, a to postupný morální úpadek společnosti a pocit, že dodržování zákonů a pravidel je ekonomicky nevýhodné.

3.3. Dokazování

Dokazování hospodářské kriminality ve většině případů probíhá za pomoci listinných a počítačových záznamů (zachycení účetnictví, firemních transakcí atd.), které je ovšem za tímto účelem třeba včasné zajistit a následně řádně analyzovat, což je, vzhledem ke kvantitě a odbornému zaměření takových záznamů, nanejvýš složité, zejména s ohledem na potřebu zjištění a přesného vymezení příčinných souvislostí v řetězci ekonomických transakcí a operací. Orgány činné v trestním řízení zde mají navíc ztíženou pozici během dokazování úmyslného zavinění, za kterýmžto účelem je třeba efektivní spolupráce různých institucí. Obzvláště náročné může být zejména prokazování pachatelova srozumění s celou řadou speciálních zákonů, na které je odkazováno blanketními normami. V neprospěch vyšetřování hospodářské trestné činnosti působí i obvykle relativně dlouhý časový odstup mezi spácháním trestného činu a jeho skutečným vyšetřováním. Takovýto časový odstup zpravidla mimo jiné zvyšuje riziko, že pachatel důkazy o trestné činnosti záměrně zničí. Komplikace přinášejí také instituty mlčenlivosti týkající se zejména daňové problematiky, i když je v poslední době možné pozorovat snahy o novelizování relevantních ustanovení daňových předpisů.

Pro vyšetřování hospodářské kriminality jsou rovněž důležité různé specifické způsoby zajišťování důkazů. Patří mezi ně zejména domovní prohlídky a prohlídky jiných

---

⁶⁷ ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita: (z pohledu řízení a správy)*. op. cit., s. 9.

⁶⁸ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost: (z pohledu řízení a správy)*. op. cit., s. 24–25.

prostor. Dále sem řadíme odposlechy, zjišťování informací od bankovních institucí, zjišťování výstupů finančních šetření a auditů apod. Speciální místo mezi důkazními prostředky zaujímá institut vydání a odnětí věci, který domovní prohlídce zpravidla předchází.⁶⁹ Nezastupitelnou roli zde hraje expertní šetření, kterým se rozumí odborné vyjádření, nebo znalecký posudek.

Na rozdíl od kriminality obecné, v případě hospodářské kriminality také nebývá od počátku zřejmé, o jaké konkrétní trestné činy se jedná, a v důsledku tohoto jevu tak nelze dost dobře přizpůsobit ani vyšetřovací postup, jako je tomu u jiných trestných činů. Obtížným se v mnoha případech ukáže být i výslech svědků, který je kvůli vysoké toleranci k ekonomické kriminalitě mnohdy nepřínosný. Svědci nezdědka vypovídají nepravdivě, nebo nejsou ochotni poskytovat klíčové informace vůbec, a to z důvodu vztahu k pachatelům nebo obavám z možné osobní msty.⁷⁰

Specifický je i průběh dokazování u hospodářské trestné činnosti právnických osob. To podle ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO provádějí orgány činné v trestním řízení skrze osobu, která je v řízení před soudem podle občanského soudního řádu k jednání jménem právnické osoby oprávněna.⁷¹ Ačkoliv se zde zákonodárce podle komentáře⁷² odkazem na občanský soudní řád uchýlil k legislativní zkratce, musíme v těchto případech zjišťovat, kdo je oprávněn právnickou osobu zastupovat v řízení trestním. Vzhledem k tomu, že oprávněná fyzická osoba nemůže být zároveň osobou kvalifikovanou,⁷³ jedná se tedy spíše než o výslech, o svědeckou výpověď.

---

⁶⁹ Ibid, s. 99.

⁷⁰ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost: (z pohledu řízení a správy)*. op. cit., s. 96.

⁷¹ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, § 34.

⁷² GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 621. ISBN 978-80-7400-116-1.

⁷³ Srov. GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. op. cit., s. 621. „Výslovně je stanovena neslučitelnost s postavením obviněného, poškozeného a svědka. Obviněným je třeba rozumět osobu, proti níž se řízení vede, od okamžiku, kdy proti ní bylo zahájeno trestní stíhání (§ 160 odst. 1, § 314b odst. 1 TrŘ). Obviněným se podle § 12 odst. 7 TrŘ rozumí i obžalovaný (§ 12 odst. 8 TrŘ) a odsouzený (§ 12 odst. 9 TrŘ).

Poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 43 odst. 1 TrŘ). Svědkem je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení (§ 97 TrŘ), o okolnostech, které viděla, slyšela nebo jinak vnímala svými smysly.“

Základní rozdíl mezi vyšetřováním osoby právnické a osoby fyzické je zřejmý. V případě osoby právnické se jedná o nehmotnou právní konstrukci, která fyzicky neexistuje, a tudíž nelze přistoupit k některým důkazním prostředkům, jako je například ohledání osoby, rekognice atd. Na rozdíl od osoby fyzické však u osoby právnické rozlišujeme různé právně významné okamžiky a specifika, jako jsou vznik, zrušení a zánik právnické osoby, nebo struktura jejích orgánů a jejich složení.

Podněty k vyšetřování často podávají společnosti, které jsou hospodářskou trestnou činností samy postiženy. Tato oznámení jsou však na trestní úrovni v mnoha případech neodůvodněná a orgány činné v trestním řízení na tomto místě supluje činnost orgánů jiných. Dalšími subjekty, které podávají podněty k vyšetřování, jsou specializované kontrolní instituce, ze kterých je zapotřebí zmínit především Nejvyšší kontrolní úřad, jehož postavení je založeno přímo Ústavou ČR.⁷⁴

Obzvláště ošemetným se jeví přispění obviněného k průběhu vyšetřování a dokazování. Obviněný nemá v našem právním řádu povinnost vypovídat, a naopak má právo se vyjádřit ke všem podstatným skutečnostem. Tedy k těm, které jsou mu přiřítány, a k důkaznímu materiálu. Obvinění se však v tomto případě často uchylují k falešným tvrzením, neboť je limituje pouze trestný čin *křivého obvinění* podle ustanovení § 345 TrZ.⁷⁵ Samozřejmě takovou skutečnost nelze presumovat a orgány činné v trestním řízení jsou i zde povinny věnovat plnou pozornost všem relevantním skutečnostem a tvrzení obviněného tedy vyšetřit a objasnit. Pokud obviněný na tomto místě přistoupí k fabulování, může jeho přístup vést ke vzniku značných průtahů v soudním řízení. Nelze však ustupovat z principů trestního řízení a vinu je potřeba obviněnému prokázat bez ohledu na tuto skutečnost a jen a pouze na základě důkazů.

3.4. Kontrola hospodářské kriminality

Trestněprávní sankce hrají v oblasti hospodářské kriminality zásadní roli, nicméně i v tomto případě platí, že by trestněprávní postih měl být prostředkem ultima ratio. Uplatnění trestních sankcí není podmíněno předchozím využitím úpravy z jiného

---

⁷⁴ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost: (z pohledu řízení a správy)*, op. cit., s. 21.

⁷⁵ FRYŠTÁK, M. In FRYŠTÁK, Marek., HRUŠÁKOVÁ, Milana., *Nové jevy v hospodářské kriminalitě se zaměřením na kriminalitu finanční: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. s. 156. ISBN 978-80-210-8675-3.

právního odvětví, nicméně primárně by měly tuto pouze doplňovat. V některých případech je možné uložit trestněprávní sankci vedle sankce jiné, zatímco jindy je to vyloučeno.

Na pachatele hospodářské trestné činnosti nejcitelněji dopadnou: *trest odnětí svobody* (§55 TrZ), *propadnutí majetku* (§66 TrZ), *peněžitý trest* (§67 TrZ), *trest propadnutí věci* (§70 TrZ) a *zákaz činnosti* (§73 TrZ).

V případě trestání právnických osob, kterými jsou banky, pojišťovny, investiční fondy, penzijní fondy, zajišťovny a další podobné instituce, je třeba při výměře a ukládání trestu vždy zohlednit, jaký dopad bude mít takový postih pro veřejnost jako celek, tzn. včetně jejich klientů, zákazníků apod.⁷⁶ Obecně lze rovněž shrnout, že vzhledem k horní hranici sazeb trestů, které se uplatní jak u fyzických, tak u právnických osob, jsou tresty u právnických osob přísnější.⁷⁷

3.4.1. Zásada pomocné role trestní represe

Hospodářská kriminalita má dalekosáhlé a celospolečenské dopady, přičemž ve svém důsledku ovlivňuje i důvěru veřejnosti v orgány činné v trestním řízení, neboť vzhledem k tomu, jak je postihování hospodářské trestné činnosti komplikované, tak se pozorovateli zvenčí může na první pohled zdát, jako by toho stát v tomto ohledu nečinil dost. Kvalita života v té které společnosti tedy do jisté míry koreluje s rozsahem hospodářské trestné činnosti v ní, a to i proto, že je přímo ohrožováno řádné fungování tak fundamentálních složek státního aparátu, jakými jsou například vybírání finančních prostředků státem a jejich následné využívání a přerozdělování.

Trestněprávní úprava pak má v tomto směru plnit především svou preventivní funkci a na subjekty by měla ideálně působit a priori. Ovšem v oblasti hospodářské trestné činnosti může být tato funkce práva do jisté míry omezena právě relativně nízkou efektivitou represivních složek státu v oblasti jejího potírání. Trestní právo však nemá omezovat obchodní styk, ani nahrazovat práva a povinnosti vyplývající ze zvláštních zákonů. Represivní roli má proto sehrát především v případech, ve kterých jiné

---

⁷⁶ PÚRY, F. § 67 [Peněžitý trest]. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 884.

⁷⁷ Srov. § 20 odst. 1 ZTOPO, § 73 odst. 1 TrZ; § 18 odst. 2 ZTOPO, § 68 odst. 2 TrZ.

prostředky k tomuto jednoduše nestačí. Podle Šámala⁷⁸ se jedná zejména o: „*postih pro nesplnění povinnosti vůči státu, zejména finanční; postih pro nedodržení důležitých předpisů vymezujících rámec podnikání; postih různých jednání podvodného charakteru; ochranu tajemství obchodních informací a účetní evidence; ochranu měny a závazků vyplývajících z mezinárodních smluv a úmluv*“.

Oblast hospodářská má být v první řadě upravena pomocí civilněprávních předpisů v souladu se svobodným rozhodováním subjektů vstupujících spolu navzájem do tržních vztahů. Civilněprávní předpisy mají stanovit ona základní pravidla, která následně vytvářejí rámec fungování a chování jednotlivých subjektů a jejich ekonomické činnosti, a to včetně odpovídajících sankcí. Na úpravu civilněprávní by měla navazovat ta správněprávní, která by měla působit zpravidla různými typy majetkových postihů, jako jsou pokuty, a to zejména v oblasti daňové, celní, nebo životního prostředí, tedy v rámci porušování povinností stanovených státem.⁷⁹

Trestní právo je tudíž prostředkem ultima ratio a může zde plnit svou úlohu jedině v nezbytném rozsahu a ve veřejném zájmu, a výše zmíněné systémy regulace by mělo pouze doplňovat či na ně navazovat. Trestní právo působí pouze jako podpůrný prostředek k důslednější ochraně tržních vztahů a těch subjektů, které vykonávají ekonomickou činnost v souladu se zákonem.

Pomocnou úlohu trestní represe v oblasti hospodářské je třeba zdůraznit, neboť trestněprávní úprava neposkytuje obecnou ochranu ani sankce při chování, které je standardně v rozporu s povinnostmi vyplývajících z obchodněprávních vztahů a smluv a nelze jí tedy nahrazovat jiné zákonné prostředky, ani správné fungování zdravé ekonomiky, které by ideálně měly být dostačující. Tyto zásady však více než často dodržovány nejsou, a to především kvůli jistým výhodám, které trestní řízení, oproti tomu občansko- či obchodněprávnímu, jeho subjektům přináší. A to především stran soudního poplatku či důkazního břemene.

---

⁷⁸ ŠÁMAL, P. Hospodářské trestné činy ve vládním návrhu trestního zákoníku. In NETT, Alexandr (ed.). *Sborník z mezinárodního semináře Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. op. cit., s. 219–220.

⁷⁹ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, Pavel, PŮRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander, ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. op. cit., s. 2.

Rovněž je nutné mít na paměti skutečnost, že využitím trestněprávních institutů, jako je vazba, nebo trest odnětí svobody, se zpravidla sníží pravděpodobnost, že se poškození domohou toho, o čem usilují, jejich nároky se mohou stát nevymahatelnými a dochází tak k výraznému zhoršení jejich pozice. Reprezentativním příkladem této skutečnosti z nedávné doby je takzvaný **případ H-System**, ve kterém samotní poškození usilovali o to, aby pachatel, který je připravil o značné finanční částky, zůstal na svobodě a mohl je tak efektivněji odškodnit, k čemuž, i vzhledem k jeho uvěznění, dodnes nedošlo. Systémem trestání hospodářské kriminality se již začalo zabývat Nejvyšší státní zastupitelství, které v souladu se zahraniční praxí zavádí metodické pokyny k tomu, aby soudy ve větší míře ukládaly právě peněžité tresty. Zjednodušit situaci poškozených v souvislosti s vymáháním odškodnění měl i *zákon č. 59/2017 Sb. o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů* platný od 1. ledna 2018, kterým bylo zavedeno zvláštní nakládání s prostředky získanými skrze ukládání majetkových sankcí pachatelům trestných činů. Ministerstvo spravedlnosti založilo speciální bankovní účet, na kterém se mají shromažďovat příjmy získané v důsledku potrestání pachatelů. Tam je mají zasílat přímo soudy provádějící zajištění výkonu peněžitých trestů. Zákon se vztahuje i na prostředky, které v důsledku majetkové sankce propadly nebo byly zabráný. Oběti trestných činů musí o odškodnění na základě tohoto právního předpisu samy požádat.

Fungování subjektů v hospodářském prostředí tedy nelze v žádném případě trestněprávní úpravou nadměru svazovat, neboť takový postup by mohl mít naopak nepříznivé dopady na fungování ekonomiky a působil by tak proti smyslu a účelu trestního práva, kdy pouhé zakotvení určité skutkové podstaty do trestního zákoníku nemůže nahradit preventivní roli především zjišťování a odstraňování příčin daného kriminálního jevu. Naopak ve chvílích, kdy se jedná o hospodářskou trestnou činnost dopadající v podstatě na stát a jeho občany jako celek, v takových případech je třeba přistoupit k sankcím trestním.

Podle Šámala⁸⁰ se tedy subsidiarita trestní represe v oblasti hospodářské kriminality projevuje zejména tím, že trestněprávní úprava zaprvé poskytuje ochranu vztahům již

---

⁸⁰ ŠÁMAL, P., In ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander, ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. op. cit., s.7.

upraveným v jiných předpisech, zejména v rámci práva obchodního, občanského, správního apod., a má tedy k těmto předpisům subsidiární vztah, a to jak v oblasti sankcí, tak v oblasti upravovaných práv a povinností, kde má tato jiná odvětví práva pouze doplňovat. A zadruhé, jak jsem již zmínila výše, trestní sankce, a nadto tresty jiné než peněžité či majtkové povahy, mají být až tím nejzazším prostředkem ochrany, ke kterému se lze uchýlit pouze a jedině tehdy, když postupy a prostředky vycházející z ostatních právních odvětví nejsou, s ohledem na reakci na porušení právních předpisů, dostatečné.

3.4.2. Trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody by se dal nazvat jakýmsi základním stavebním kamenem trestání vůbec, neboť jej lze, za určitých podmínek, uložit za všechny trestné činy. Každá skutková podstata trestného činu obsahuje specifickou výměru tohoto trestu, podle které lze odtušit společenskou nebezpečnost určitého nežádoucího chování jako takovou. Vzhledem k tomu, že trest odnětí svobody zasahuje do práv a svobod pachatele nejvýznamněji, považuje se logicky za trest nejpřísnější možný.

3.4.3. Propadnutí majetku

Na to, že propadnutí majetku je trestem přísným, lze usuzovat zejména ze skutečnosti, že postihuje jedno z ústavně zaručených základních lidských práv – tedy právo vlastnit majetek.⁸¹ Intenzita dopadu tohoto trestu je samozřejmě odvislá od majtkové situace toho kterého pachatele a může se, vzhledem k jejich individuálním majtkovým poměrům, značně lišit. Tento typ sankce může dopadnout na celý pachatelův majetek, nebo pouze na jeho část, a nelze jej uložit vedle propadnutí nebo zabránění věci, která je součástí téhož majtkového souboru, a stejně tak jej nelze uložit ani vedle peněžitého trestu. Za splnění zákonných podmínek lze tímto trestem postihnout rovněž právnickou osobu podle ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) a § 17 ZTOPO.⁸²

---

⁸¹ LZPS čl. 11.

⁸² PŮRY, F. § 66 [Propadnutí majetku]. In: ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 874.

3.4.4. Peněžitý trest

Pro ukládání, dopady a účel peněžitého trestu platí přiměřeně to, co u trestu propadnutí majetku, přičemž peněžitý trest lze případně rozložit do jednotlivých splátek (ustanovení § 68 odst. 5 TrZ a § 342 odst. 1 písm. b) TrŘ). Za nevykonaný peněžitý trest lze uložit trest odnětí svobody až na čtyři roky (ustanovení § 69 odst. 1 TrZ). U právnické osoby může jednotlivá denní sazba peněžitého trestu dosahovat výše až 2 000 000 korun českých (ustanovení § 18 odst. 2 ZTOPO).

Společnou snahou zejména Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu bylo za pomoci nové metodologie, osvěty a vzdělávacích akcí odborné veřejnosti dosaženo v oblasti ukládání peněžitých trestů dramatického nárůstu.⁸³ Jejich podíl se v roce 2017 zvýšil oproti roku 2016 o 83,2 %.⁸⁴ Poměr počtu uložených peněžitých trestů ve vztahu k počtu odsouzených osob se v roce 2017 přiblížil 15 %, v předchozím roce byl tento podíl pouze 8 %.⁸⁵

Česká republika se v tomto směru ve velké míře inspirovala praxí běžnou v zahraničí, která se zaměřuje na efektivitu ukládaných trestů a na vymahatelnost odškodnění obětí finanční kriminality. Jednou z nejpalcivějších kauz, která je „živá“ již více než dvacet let a která je typickým příkladem neefektivnosti stíhání v případech ekonomické kriminality, je již zmiňovaná kauza H-systém. V notoricky známém případě se sami poškození zasazovali o to, aby odsouzeným nebyly uděleny tresty odnětí svobody, nýbrž aby nadále fungovali v běžném životě, a to z toho důvodu, že postihem odnětí svobody jim bylo v podstatě znemožněno faktické dosažení odškodnění.⁸⁶

Peněžité tresty mají být tedy alternativou k trestům odnětí svobody především v případech rozsáhlé ekonomické kriminality. Nejvyšší státní zastupitelství se v této

---

⁸³ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 14. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf. op. cit.

⁸⁴ Ibid, s. 91.

⁸⁵ Zpráva o činnosti: Pro úspěšný boj se závažnou kriminalitou je klíčem specializace státních zástupců. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/aktuality/2096-zprava-o-innosti-pro-uspny-boj-se-zavanou-kriminalitou-je-kliem-specializace-statnich-zastupcu>.

⁸⁶ Pusťte Smetku z vězení, chce po soudu část klientů zkrachovalého H-Systemu [online]. [cit. 2018-08-11]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-64479590-pustte-smetku-z-vezeni-chce-po-soudu-cast-klientu-zkrachovaleho-h-systemu>.

oblasti tudíž zaměřilo zejména na zpracování metodologických materiálů, které by orgánům trestního řízení měly v těchto případech usnadnit efektivní postup, a to především s ohledem na zajištění majetku obviněného, přípravu na hlavní líčení a zjišťování majetkových poměrů pachatelů.⁸⁷ Na tyto snahy navazuje i již zmíněná zákonná úprava v rámci *zákona č. 59/2017 Sb. o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů*.

3.4.5. Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Účelem trestu propadnutí věci není pouze zabavení majetku získaného trestnou činností, nýbrž také znesnadnění jednání ve smyslu další trestné činnosti pachatele, ideálně mu v něm zcela zabránit.⁸⁸ Propadná věc proto musí být v určitém vztahu ke spáchanému trestnému činu, a to podle ustanovení § 70 písm. a) a b) TrZ. Soud tak nemůže svévolně uložit propadnutí jakékoliv věci.

Pokud nelze z nějakého důvodu uplatnit trest propadnutí věci, může se přikročit k ochrannému opatření *zabrání věci*, a to v případech⁸⁹:

- a) *náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit;*
- b) *náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil; nebo*
- c) *ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.*

Ochranné opatření *zabrání věci* lze uložit také v případech, kdy k nabytí věci došlo spácháním trestného činu, odměnou za něj, věc byla nabyta za jinou věc získanou trestným činem apod., „*pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná, a pokud taková věc*“⁹⁰

- a) *náleží pachateli, který byl odsouzen za trestný čin, ze kterého věc pochází;*

---

⁸⁷ Zpráva o činnosti: Pro úspěšný boj se závažnou kriminalitou je klíčem specializace státních zástupců. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-07]. op. cit.

⁸⁸ PŮRY, F. § 70 [Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty]. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 908.

⁸⁹ Ustanovení §101 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹⁰ Ustanovení §101 odst. 2 trestního zákoníku.

b) náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit;

c) náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil;

d) náleží nepřičetné osobě, která spáchala čin jinak trestný;

e) náleží jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla; nebo

f) je součástí majetku ve svěřenském fondu nebo obdobném zařízení (dále jen „svěřenský fond“) anebo v podílovém fondu.

3.4.6. Zákaz činnosti

Tento druh trestu má v rámci hospodářské kriminality zásadní význam. Postihuje se jím činnost, při níž došlo k páčání trestné činnosti, která takovou činnost umožnila či usnadnila, nebo která poskytla pachateli příležitost získávat z této činnosti v budoucnu prospěch.⁹¹ Zákazem činnosti se rovněž reflektuje skutečnost, že kvůli páčání trestné činnosti se daná osoba nemůže nadále jevit jako dostatečně spolehlivá, kvalifikovaná či způsobilá takovou činnost řádně vykonávat.

Zmíněný druh trestu má na život pachatele zásadní, nejen ekonomický, dopad. Může být například donucen k naprosté změně kariérního zaměření a s tím souvisejícím dalším skutečností.

Stejně jako u trestu propadnutí věci i u ukládání trestu zákazu činnosti platí podmínka, že ke spáchání trestného činu došlo v souvislosti s touto činností.⁹² Takovou souvislostí se zpravidla rozumí, že ke kriminálnímu jednání došlo přímo při výkonu dané činnosti⁹³, ale postačí i skutečnost, že ona činnost zavedla pachateli k takovému jednání příležitost, nebo jej usnadnila⁹⁴. Činností se v tomto případě míní „výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis“.⁹⁵

---

⁹¹ PÚRY, F. In ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander, ŠTENGLOVÁ, Ivana *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. op. cit., s. 114.

⁹² PÚRY, F. § 73 [Zákaz činnosti]. In: ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní zákoník (EVK)*. op. cit., s. 929.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ustanovení § 73 odst. 3 trestního zákoníku.

4. Prevence

Prevenčí kriminality se tradičně zabývá kriminologie, jež se snaží přijít na způsob, jak určitému typu kriminality co nejúčinněji předcházet. Dle Večerky a Zoubkové⁹⁶ představuje prevence kriminality „soubor nejrůznějších společenských aktivit orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů.“ Tyto aktivity mají tedy dopadat na pachatele, prostředí, oběti a jiné faktory, které se mohou na kriminalitě významně podílet. Aby byla prevence skutečně účinná, je třeba, aby se o ni zasazoval nejen státní aparát a jeho orgány, nýbrž co největší množství zúčastněných subjektů, včetně například samotných podniků a jejich zaměstnanců.

Současná kriminologie rozděluje prevenci nejčastěji na *prevenci sociální* (zaměřující se na sociální a ekonomické prostředí rizikových skupin a jejich ochranu a případnou resocializaci), *situační* (zaměřující se na kriminogenní situace, ochranu proti kriminalitě, směřování k odhalení pachatele a znesnadňování (opakovaného) páčání kriminality) a *viktimologickou* (zaměřující se na obranu proti trestným činům, chování v případě ohrožení trestným činem a pomoc obětem trestných činů).⁹⁷

Sociální prevence se zaměřuje na prostředí, které může „produkovat“ potenciální pachatele. Snaží se tedy působit na osobnosti jednotlivců tak, aby se nerozhodli uchýlit se ke kriminálnímu chování. Do této oblasti spadají mimo jiné i výchovné a vzdělávací iniciativy, které mohou napomoci tomu, aby se určité osoby nestaly pachateli trestných činů v důsledku vlivu prostředí (ať už rodinného, zájmového či celospolečenského). Tyto metody mají zabraňovat pocitům vykořenění a sociální segregace, neboť frustrace pramenící z podobné sociální vyčleněnosti se následně mohou projevit přeneseně skrze společensky nežádoucí chování. Významné postavení v oblasti sociální prevence zastává i veřejné mínění, společenská morálka a v neposlední řadě i média, která sehrávají právě v souvislosti s hospodářskou kriminalitou nezanedbatelnou roli. Všechny tyto instituty (a instituce) vytvářejí ve společnosti celkový dojem toho, které chování je vhodné, a které už nikoliv, což má následně vliv i na míru kriminálního jednání v té které společnosti. Pochopitelně nanejvýš významný je vztah občanů k právu jako takovému. Právní

---

⁹⁶ VEČERKA, K. a ZOUBKOVÁ, I. In GRĚVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. op. cit., s. 142.

⁹⁷ Ibid, s. 143.

povědomí a respekt k dodržování zákonů a jiných právních norem jsou nepochybně klíčem k žádoucímu chování obyvatel dané země, popřípadě konkrétní oblasti. Zásadní význam můžeme bezpochyby přičítat i funkční občanské společnosti a komunitním aktivitám. Vše výše zmíněné spadá do kategorie „vnějších“ prvků kontroly a regulace lidského chování. Tyto vnější atributy kontroly by však měly zároveň působit na to, aby si každý jednotlivec vytvořil jakýsi odpovídající vlastní vnitřní systém fundamentálních hodnot a jednání, kterými by působil pozitivně sám na sebe. Součástí sociální prevence je i „vytipování“ jedinců náchylných, ať už kvůli ekonomickému nebo sociálnímu postavení, k potenciálním kriminálním aktivitám, a následný proaktivní přístup jehož účelem je snaha o jejich začlenění.⁹⁸

Situační prevence se soustředí na odstraňování samotných příležitostí k páchání trestné činnosti a na techniky, které zvyšují pravděpodobnost dopadení jejího pachatele. Situační prevence je založena na předpokladu, že celá řada kriminálních činností má svůj „čas a místo“, protože jednání pachatelů nalézají v mnoha případech základ v racionální volbě – tedy uvědoměném rozhodnutí, a to po zvážení všech pozitiv a negativ s tím souvisejících. Cílem situační prevence je tak učinit míru negativ a rizik provázejících kriminální jednání pro pachatele nesnesitelnou, a tím ho od páchání trestné činnosti odradit. Ve prospěch metod, na kterých je založena situační prevence, svědčí i data z nejrůznějších odborných studií z rozličných oblastí, podle kterých mají na páchání určité trestné činnosti vliv i konkrétní časové okolnosti, jako například denní hodina, nebo den v týdnu, jakož i další podmínky, například roční období, počasí apod.⁹⁹ Situačně-prevenční přístup proto využívá k předcházení kriminalitě především prostředky zvýšené ochrany, kontroly, dohledu a dalších obdobných strategií, z čehož vyplývá, že jeho uvedení do praxe je, ve srovnání například se sociální prevencí, neúměrně snadnější, levnější a s bezprostřednějšími výsledky, což jej také u příslušných orgánů činí mnohem oblíbenějším. S výše zmíněným však zároveň souvisí i skutečnost, že efekt situační

---

⁹⁸ Ibid, s. 144–152.

⁹⁹ Např. SCHINASI, Leah a Ghassan HAMRA. A Time Series Analysis of Associations between Daily Temperature and Crime Events in Philadelphia, Pennsylvania. *Journal of Urban Health*[online]. 2017, (6), 892–900 [cit. 2018-08-19]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11524-017-0181-y>.

prevence je často pouze momentální, nebo krátkodobý, právě vzhledem k unikátním časovým, místním a dalším podmínkám, které jsou ovšem z podstaty věci proměnné.¹⁰⁰

Třetím typem prevence je **prevence viktimologická**, tedy taková, která se soustředí na (potenciální) oběti trestných činů. Do jisté míry využívá stejných metod a poznatků, jako prevence sociální a situační, ovšem s rozdílem jejich subjektů. Viktimologická prevence se tak zabývá nejen pomocí obětem trestných činů, ale i tím, jak se obětí nestát, přičemž náchylnost k tomuto může být ovlivněna například i věkem, psychickými vlastnostmi, sociálními prvky, mezi které patří i zaměstnání potenciální oběti, nebo její příslušnost k určité minoritě. S tím souvisí i pojem **viktimmnost**, který určuje míru predispozice jedince k tomu, aby se stal obětí trestného činu. Označením pro takový vývoj, kterým je proměna z potenciální oběti v oběť skutečnou, je pojem **viktimize**.¹⁰¹ Jak již bylo řečeno výše, k tomu, aby byla prevence kriminality skutečně účinná, je třeba nejen snahy státu na tomto poli, nicméně i zapojení právě samotných potenciálních obětí. V této souvislosti je třeba požadovat, aby subjekty samotné riziko toho, že se stanou oběťmi trestného činu, nezvyšovaly a naopak, snažily se o jeho umenšení. V případě hospodářské kriminality se tedy bude jednat zejména o podnikové strategie, jako jsou pravidelné vnitřní kontroly, nebo vzdělávání zaměstnanců, a souhrnně aktivní přístup za účelem předcházení vzniku kriminogenního prostředí.

Prevenici kriminality můžeme dělit i podle dalších hledisek, například podle toho, na jaké adresáty míří. Taková prevence může být buď **primární** – ta, která působí na všechny obyvatele určité oblasti, bez ohledu na to, jak mohou být náchylní k tomu, stát se obětí, nebo pachatelem trestné činnosti, nebo **sekundární**, která naopak reflektuje onu skutečnost, že některé osoby jsou pravděpodobněji potenciálními oběťmi (tedy vykazují vyšší míru viktimmnosti), nebo pachateli, a některé situace jsou potenciálně více kriminogenní a soustředí se tudíž na rizikové osoby a stavy, a nakonec prevence **terciární**, jenž se soustředí na recidivu – jak u pachatele, tak u oběti trestného činu.¹⁰²

Podle komentáře k trestnímu zákoníku má trestní právo plnit funkci „*preventivně-represivní, neboť se zaměřuje nejen na předcházení trestné činnosti, ale současně i na*

---

¹⁰⁰ VEČERKA, K. a ZOUBKOVÁ, I. In GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. op. cit., s. 153–159.

¹⁰¹ Ibid, s. 115, 160.

¹⁰² Ibid, s. 160–162.

diferencovaný a individualizovaný spravedlivý postih pachatelů trestných činů“.¹⁰³ Tento jev nazývají autoři komentáře *jednotou prevence a represe*. Preventivně tedy působí trestní právo jednak definováním nežádoucího chování a jeho následným promítnutím do jednotlivých skutkových podstat trestných činů, ale zároveň s sebou přináší i moment takzvané *individuální prevence*, a to ve chvíli kdy je potrestána konkrétní osoba – ať už fyzická, nebo právnická, a tento trest působí přímo na její individuální chování či jednání. Opomenout nelze ani generálně preventivní působení trestů, kdy jednotlivé individuální tresty působí odstrašujícím a výchovným způsobem na chování zbytku společnosti.¹⁰⁴ Represivní a zároveň preventivní působení trestněprávní úpravy tedy tvoří podle této komentářové literatury jakési spojené nádoby, jejichž obsah od sebe ani dost dobře oddělit nelze. Mezi preventivním a represivním působením trestního práva je však třeba najít rovnováhu.

Preventivní opatření mohou být prováděna na několika úrovních. Jedním z klíčových aktérů efektivního využívání institutu prevence je pochopitelně stát. V roce 1993 byl tak v reakci na vývoj kriminality po roce 1989 vytvořen Republikový výbor pro prevenci kriminality, který je v gesci Ministerstva vnitra, nicméně jedná se o meziresortní koordinační orgán. Výbor má za úkol především sjednocovat preventivní strategie na celorepublikové úrovni a následně pomáhat při jejich uvádění v život. Výbor také pravidelně předkládá vládě zprávu o fungování a plnění strategických cílů v oblasti prevence.

Aktivní na poli prevence kriminality mohou být i samotní občané¹⁰⁵, nicméně v oblasti hospodářské kriminality budou přece jen zvláštní roli sehrávat instituce – ať už veřejného, nebo soukromého charakteru. Zvláštní postavení zde zaujímá policie, která, i vzhledem k nejucelenějším informacím o kriminálních trendech všeho druhu, disponuje těmi nejlepšími předpoklady k co nejefektivnějšímu předcházení takovému chování. I proto má policie podle zákona o Policii ČR spolupracovat při své činnosti s právníky a fyzickými osobami právě v oblasti prevence kriminality, vzdělávání, podpory a pomoci obětem trestných činů.¹⁰⁶ Čím dál častěji tak policie postupuje v souladu se zásadami tzv.

---

¹⁰³ ŠÁMAL, P. a kol., Část první [Obecná část (§ 1-139)]. Trestní zákoník (EVK). op. cit., s. 1.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 17.

Community Policing, které prosazují co největší spolupráci policie a místních komunit tak, aby měla tato aktivita co největší efekt. Tento koncept se zakládá na myšlence toho, že jednotlivé oblasti a komunity mohou mít i diametrálně jiné problémy a potřeby, a způsobem, jak je efektivně adresovat může být právě užší spolupráce a aktivita policie zejména na místní úrovni. Podobná činnost bezpečnostních složek také ve velké míře napomáhá budovat vzájemnou důvěru, která již sama o sobě může do jisté míry přispět k lepšímu fungování programů na prevenci kriminality.¹⁰⁷

V boji s hospodářskou kriminalitou je podle zprávy PwC¹⁰⁸ klíčový především výcvik a školení zaměstnanců v této oblasti a implementování adekvátních etických kodexů a Compliance programů. Z průzkumu také vyplývá, že ačkoliv 42 % společností utrpělo v důsledku pouze toho největšího hospodářského trestného činu, který je postihl, ztrátu větší než milion korun, tím největším zásahem pro společnosti nebyla tato finanční ztráta, nýbrž dopad na morálku jejich zaměstnanců. Taková událost může mít zásadní vliv na rozvoj určitého zločinného podhoubí v dané společnosti, nebo může vést k dalším ekonomickým ztrátám tím, že zaměstnanci ztrácejí motivaci při práci postupovat pečlivě a poctivě. Podle respondentů průzkumu společnost postižená ekonomickou kriminalitou silně pocítuje její dopad i v podobě oslabení důvěryhodnosti společnosti jako takové navenek, nebo její značky, což znovu vede k vyšším ekonomickým ztrátám. Společnosti také uvedly, že na vyšetřování samotného hospodářského trestného činu mnohdy vynaložily mnohem více prostředků, než o kolik jich přišly v přímém důsledku takového chování.

Ze zprávy společnosti PwC¹⁰⁹ tak nepříliš překvapivě vyplývá, že předcházet hospodářské trestné činnosti adekvátními opatřeními je ekonomicky daleko výhodnější než se až následně potýkat s jejími dopady. Mezi vhodná předběžná opatření patří vzdělávání zaměstnanců a nastavení adekvátní kultury společnosti, která v žádném případě netoleruje jakékoliv nezákonné chování a neexistuje uvnitř ní v tomto ohledu ani

---

¹⁰⁷ VEČERKA, K. a ZOUBKOVÁ, I. In GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. op. cit., s. 166–167.

¹⁰⁸ Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016, Zpráva za Českou republiku [online]. [cit. 2018-06-19]. op. cit.

¹⁰⁹ Ibid.

žádná „šedá“ zóna. Dále sem můžeme zařadit průběžné zjišťování rizik, které společnosti hrozí atd.

Společnosti by si také měly osvojit jisté techniky detekování podvodných jednání, ke kterým patří pravidelná kontrola a monitoring průběhu firemních transakcí a provádění pravidelných i náhodných auditů. Za pomoci těchto nástrojů se podle zprávy PwC odhalí až 50 % podvodných jednání ve společnosti. Naopak opatření související s whistleblowingem – tedy například používání „horké linky“ pro zaměstnance, kteří chtějí oznámit nějaké kriminální chování uvnitř společnosti, nefungují v Česku ani zdaleka tak efektivně jako v jiných zemích. Na vině může být skutečnost, že se vyšetřování takto poskytnutých informací nevěnuje větší pozornost, nedostatečná právní ochrana whistleblowerů, nebo strach těchto osob z negativních dopadů ohlášení podobného typu trestné činnosti na jejich zaměstnání a další oblasti života. Whistleblowing je přitom například podle Transparency International¹¹⁰ velice účinným nástrojem v odhalování ekonomické kriminality.

Společnosti také čím dál více využívají automatizované procesy, které najdou široké uplatnění zejména v bankovním sektoru a telekomunikačním průmyslu, a umožňují společností sledovat velké množství dat a dohlížet na průběh celé řady transakcí a následně zasílat upozornění v případě, že se objeví určité odchylky, nebo náznaky, které by mohly signalizovat právě hospodářskou trestnou činnost.¹¹¹ Tento trend může rovněž ve velké míře následně usnadnit postup orgánů činných v trestním řízení, kterým jejich práci znesnadňuje právě zejména velké množství a nepřehlednost materiálů a stop, kterými se v souvislosti s hospodářskou kriminalitou musí zabývat.

Trestněprávní úprava hospodářské kriminality má z hlediska prevence řádově větší význam, než u jiných typů např. majetkové trestné činnosti. Stát na tomto místě přistupuje mimo jiné k trestání prohřešků, které nejsou obsaženy v trestním zákoníku, a to skrze trestání správní. Zda právní úprava v tomto směru skutečně působí preventivně, záleží převážně na efektivitě vymáhání a důslednosti kontrolních mechanismů. Základ těchto kontrolních mechanismů je stanoven zákonnou úpravou například v *zákoně o kontrole*,

---

¹¹⁰ Whistleblowing. *Transparency.cz* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/co-delame/temata/whistleblowing/>.

¹¹¹ Global Economic Crime and Fraud Survey 2018 Czech Republic [online]. [cit. 2018-06-19]. op. cit.

zákoně o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, zákoně o finanční kontrole ve veřejné správě, nebo zákoně o Nejvyšším kontrolním úřadu. Za instituce, které mají svou činností působit preventivně pak jmenujme Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, nebo Českou obchodní inspekci. Ovšem právo nemá, a nemůže, suplovat důslednou a efektivní vnitřní kontrolu v rámci jednotlivých organizací a subjektů, která by měla být založena především na dodržování vnitřních předpisů a etických kodexů.

Při zkoumání toho, jaká opatření jsou pro prevenci hospodářské kriminality nejvhodnější, je třeba vycházet z jejich příčin. Co se týče zákonné složky prevence, jako klíčové se jeví zakotvení speciálních policejních a vyšetřovacích útvarů, které disponují prostředky a personální silou k tomu, aby mohly tento typ kriminality co nejefektivněji vyšetřovat a bránit tak jejímu rozšiřování. Důležité je na tomto místě jistě zmínit i zavádění operativních institutů, jako jsou zajišťovací opatření, náhrada majetkových škod, zabránění věci apod. Důraz je rovněž třeba klást na netrestní kontrolní mechanismy, které mají hospodářské kriminalitě předcházet. Do této oblasti spadají například kontrolní orgány, jako je (dnes ji zrušená) Komise pro cenné papíry, Finanční analytický útvar Ministerstva financí apod.¹¹² Poslední jmenovaný vznikl jako úřad pro boj s legalizací výnosů z trestné činnosti, kterému jsou povinné subjekty nuceny hlásit veškeré obchody přesahující určitou rozhodnou částku. Útvar pak, pokud zjistí pochybení, může danou transakci nahlásit jako podezřelou Policii ČR.

Pokud jde o obchodní společnosti a hospodářskou trestnou činnost, která je páchána externě – tedy především zákazníky, je důležité, aby společnosti během své existence uplatňovaly a využívaly postupy „corporate governance“¹¹³ a „due diligence“.¹¹⁴ Tyto prostředky mohou zásadním způsobem společnostem ulehčit vybudování transparentního vztahu s jejich obchodními partnery, stejně tak, jako je mohou včas upozornit na jejich případné podezřelé chování, a to jak v minulosti, tak v současnosti.

---

¹¹² KUCHTA, Josef, FENYK, Jaroslav, FRYŠTÁK, Marek, KALVODOVÁ, Věra. *Hospodářská trestná činnost: multimediální učební text*. 2., op. cit., s. 54.

¹¹³ Zásady řádné správy a řízení společnosti.

¹¹⁴ Postup provedený s náležitou péčí, který předchází významným rozhodnutím společnosti.

Typickým *interním* pachatelem je v těchto případech podle zprávy PwC¹¹⁵ muž s vysokoškolským titulem, kterému je mezi 31 a 40 lety a ve společnosti pracuje 3–5 let. Naopak *externím* pachatelem je nejčastěji – v 25 % případů, právě zákazník. I takovýto profilům typických pachatelů hospodářské trestné činnosti je třeba preventivní opatření v této oblasti přizpůsobovat. Co se týče interních pachatelů, mohou faktory vzniku kriminální činnosti do jisté míry ovlivňovat samy obchodní společnosti, a to zejména v případech přijímání nových zaměstnanců, kterým by, obzvláště pokud se jedná o vedoucí pozice, měly věnovat zvýšenou pozornost. Na místě je tedy jejich důkladné prověření, ke kterému mohou sloužit jak psychologické testy, tak získání informací o předešlých působeních daného zaměstnance apod.

Preventivně by dále měly působit, jak jsem již zmínila výše, i tresty za hospodářskou kriminalitu, přičemž nejefektivnější není jejich samotná existence či příkrost, nýbrž spíše úspěšnost orgánů činných v trestním řízení v postihování co největšího množství takovýchto činů. Vzhledem k již zmíněné vysoké latenci v oblasti hospodářské kriminality se právě tento efekt jeví velice problematickým, což lze jasně pozorovat například ve vztahu k postihu legalizace výnosů z trestné činnosti. Ačkoliv se v České republice podařilo takzvané „praní špinavých peněz“ úspěšně zakomponovat do právního řádu a hmotněprávní úprava v tomto směru není terčem žádných větších výtek¹¹⁶, tak její přenesení do praxe už příliš úspěšné není. I nadále zůstává zřejmé, že represivní efekt této úpravy není velký, což však bohužel přímo souvisí i s nedostatečným efektem preventivním, vzhledem k tomu, že velkou část této kriminality orgány činné v trestním řízení očividně nejsou schopny odhalit, tím méně následně postihnout.

4.1. Prevence hospodářské kriminality v kontextu Evropské unie

V oblasti hospodářské kriminality spolupracují státy jak na mezinárodní, tak na evropské úrovni. V roce 1999 vyústila evropská spolupráce ve vznik Úřadu pro vyšetřování podvodných jednání a jiných trestných činů směřujících proti rozpočtu Evropské unie (OLAF). Tato organizace má za úkol vykonávat šetření v jednotlivých členských státech a podílet se na něm s místními orgány. OLAF je rovněž pověřen

---

¹¹⁵ Global Economic Crime and Fraud Survey 2018 Czech Republic [online]. [cit. 2018-06-19]. op. cit.

¹¹⁶ MUSIL, J. In FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. op. cit., s. 132.

prováděním administrativního vyšetřování uvnitř všech institucí Evropského společenství. Za tímto účelem spolupracuje s Evropským policejním úřadem (EUROPOL) a Evropskou centrální bankou.¹¹⁷

Vzhledem k postupující globalizaci vyvstala potřeba vytvořit společný trestněprávní rámec pro všechny země EU. Vznikla proto iniciativa Corpus Juris (později Corpus Juris 2000), která měla představovat modelový trestněprávní kodex pro směřování trestního práva ve členských státech a harmonizaci zejména v oblasti finanční kriminality. Jeho základ tvoří 8 skutkových podstat – podvod proti finančním zájmům Evropských společenství, podvod ve sféře volné soutěže, praní špinavých peněz a podílíctví, zločinné spolčení, korupce, zpronevěra fondů, zneužití pravomoci a vyzrazení služebního tajemství.¹¹⁸ Nicméně dokument Corpus Juris se nikdy nestal závazným, ačkoliv přispěl k dalšímu vývoji evropské spolupráce zejména ve výše zmíněných oblastech. V říjnu roku 2017 pak 20 států Evropské unie přistoupilo k závazku vytvoření institutu Evropského veřejného žalobce, vycházejícího z čl. 86 SFEU, který má být pověřen vyšetřováním a stíháním trestných činů proti finančním zájmům Evropské unie. Žalobce má mít sídlo v Lucemburku a jeho post podle ustanovení dohod fakticky nevznikne před rokem 2020. Klíčovou výhodou Úřadu evropského veřejného žalobce oproti například útvaru OLAF, má být jeho pravomoc vyšetřovat a stíhat jak celounijní, tak vnitrostátní jednání poškozující ekonomické zájmy.¹¹⁹ Celý systém ochrany finančních zájmů EU by se proto měl zefektivnit a působit především preventivně. Byla zřízena i zvláštní „pracovní skupina“, která se zabývá zvláště přípravou potřebných novelizací a další legislativy potřebné v souvislosti se vznikem Úřadu evropského veřejného žalobce.¹²⁰

Na národní úrovni je ochrana unijního hospodářství reflektována zejména trestným činem *poškození finančních zájmů Evropské unie*. Evropský účetní dvůr odhaduje, že ročně je z rozpočtu Evropské unie, který činí zhruba 140 miliard eur, nezákonně využito až 10 % prostředků¹²¹ a takový stav je proto třeba reflektovat i v zákonných úpravách

---

¹¹⁷ GŘIVNA T., SCHEINST M., ZOUBKOVÁ I. a kol., op. cit., s. 294.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ ZARIVNIJ, P. In GAL‘O, D. In FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference. op. cit., s. 311.

¹²⁰ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 93. [cit. 2018-08-07]. op. cit.

¹²¹ TOMÁŠEK, Michal. Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-737-9. s. 405.

jednotlivých členských států. Vzhledem k tomu, že obdobnou skutkovou podstatu obsahovala již předešlá zákonná úprava v podobě poškozování finančních zájmů Evropských společenství¹²², typově není tento trestný čin ničím novým. Jak uvádí důvodová zpráva¹²³, ustanovení § 260 trestního zákoníku odráží především přistoupení České republiky k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství.

Zpráva o činnosti státního zastupitelství vývoj na poli ochrany finančních zájmů Evropské unie rovněž zmiňuje. Typickým případem takové trestné činnosti jsou podvody s dotačními prostředky, které poskytují evropské fondy. V posledních letech tento trend nejznatelněji dopadá na oblast vzdělávání, IT technologií nebo technologií výrobních.¹²⁴ Z českého prostředí je pak již notoricky znám případ *ROP Severozápad*.

4.2. Prevence kriminality páchané právníckými osobami

Součástí zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob je i možnost zavedení tzv. *Compliance programu*. Podle Bohuslava lze Compliance program definovat jako „zavedení a realizaci řídicího a kontrolního systému právnícké osoby, který je založen na dodržování právních i vnitřních norem, podle nichž je právnícká osoba povinna postupovat“.¹²⁵ Ten by se měl opírat o **plnou podporu ze strany vedení společnosti**. Společnost by měla cíle spojené s Compliance programem podporovat dlouhodobě, trvale a transparentně. Statutární orgán společnosti tak může například informovat její zaměstnance o důležitosti dodržování programu, nebo uplatňovat pravidla a postupy, které jsou v souladu s Compliance programem v rámci vnitřních předpisů. Dále by měl zahrnovat **vyhodnocení interních a externích rizik**. Společnost by měla ve vztahu k národní legislativě i k legislativě EU identifikovat předpisy, které se na ni při výkonu její činnosti vztahují, a z toho následně odvodit rizika spojená s fungováním společnosti, a situace, při kterých by mohlo dojít k porušení klíčových předpisů. K jednotlivým rizikům by měl být vytvořen určitý typ dotazníku, sloužícího k tomu, aby byla společnost schopná tato rizika snadněji identifikovat a pokusit se je eliminovat. Součástí Compliance programu má být i **přijetí přiměřených pravidel a opatření pro snížení rizik**. Mezi

---

¹²² Srov. § 129a zákona č. 140/1961 Sb.

¹²³ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

¹²⁴ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 92. [cit. 2018-08-07]. op. cit.

¹²⁵ BOHUSLAV, L. In GRIVNA Tomáš, SCHEINOST Miroslav, ZOUBKOVÁ Ivana a kol., op. cit., s. 491.

taková pravidla patří například vnitřní řády, nebo etické kodexy, protikorupční klauzule, nebo smluvní doložky o Compliance programu. Společnosti rovněž mohou zřídit jakousi linku důvěry, kam je možné hlásit podezření z kriminální činnosti uvnitř společnosti. S tím souvisí i **jednoznačný a průhledný systém vnitřních předpisů**. Aby bylo možné hospodářské kriminalitě v rámci společnosti efektivně předcházet, k čemuž je třeba přijetí adekvátních opatření. V každé takové společnosti by měl platit závazný, vynutitelný a vynucovaný vnitřní řád, který je v souladu se zákonnými předpisy. Každý zaměstnanec musí být pak s existencí takových pravidel seznámen a o jejich závaznosti a důležitosti řádně poučen. Důležitou součástí Compliance programu by mělo být **školení managementu a zaměstnanců o rizicích a odpovědnosti za své jednání a poskytování právní podpory**. Společnost by měla své zaměstnance dostatečně informovat a systematicky vést k tomu, aby skutečně porozuměli důležitosti důsledného dodržování práva i v rámci obchodní společnosti a vedla je k rozvoji jejich právního vědomí. Za tímto účelem je vhodné provádět pravidelná a povinná školení vedená kvalifikovanými osobami. Poslední součástí Compliance programu by měl být i určitý **kontrolní mechanismus schopný přijmout a včas upozornit na informaci o existenci protiprávního jednání**. Pro správné fungování Compliance programu je nutné zprostředkovat zaměstnancům společnosti možnost, aby se na ni mohli s důvěrou a případně i anonymně obrátit ve chvílích, kdy budou mít informace o porušování práva uvnitř tohoto subjektu. Jak už bylo zmíněno výše, tohoto cíle lze dosáhnout, ať již zřízením linky důvěry, nebo emailové adresy k tomu určené, tak i například vyčleněním konkrétních osob touto agendou pověřených.¹²⁶ Dle zprávy Nejvyššího státního zastupitelství lze obecně pojmut, že šíře a propracovanost opatření v rámci Compliance programů jsou přímo úměrné rizikům, kterým na poli porušování právních norem společnosti čelí, a orgány činné v trestním řízení by tuto skutečnost měly brát na zřetel.¹²⁷

---

¹²⁶ Ibid, s. 492–493.

¹²⁷ Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-07]. op. cit.

Závěr

Na začátku své práce jsem se podrobněji věnovala samotnému pojmu hospodářské kriminality, jehož různorodé pojetí a rozdílné názvosloví (ekonomická/finanční kriminalita) působí obtíže nejen na mezinárodní úrovni, ale také v rámci národních statistik.

Dále jsem popsala historický legislativní vývoj této oblasti na českém území, a to s důrazem na vývoj od roku 1989 spojený s náhlým uvolněním pravidel regulujících trh a s tím související prudký nárůst hospodářské kriminality, s jehož důsledky se potýkáme dodnes.

Značnou pozornost jsem pak věnovala specifikům páchaní a trestání hospodářské kriminality. Nutno konstatovat, že součástí problému obtížnosti efektivního boje s hospodářskou kriminalitou je právě její atypičnost, která jí prostupuje v mnoha ohledech. Pachatelé hospodářské kriminality nejsou typickými pachateli trestných činů, což orgánům činným v trestním řízení ztěžuje budování dlouhodobě efektivních preventivních strategií v této oblasti a zároveň i potírání hospodářské kriminality, a to především s ohledem na společenské či profesní postavení pachatelů ekonomické kriminality a jejich značnou převahu, co se týče znalostí i prostředků.

Technologický vývoj poskytuje mnoho nových nástrojů, díky kterým lze hospodářské kriminalitě efektivněji předcházet. Ovšem z mé práce vyplývá, že takovéto nástroje buď nevyužíváme v našem prostředí vůbec, nebo jen velmi zřídka, popřípadě jich používáme chybně. S tím souvisí i kriminogenní prostředí, které je specifické pro některé právnické osoby, kterým se ve své práci rovněž vcelku obsírně věnuji. Zákonodárce již tento trend zaznamenal a reflektuje ho v legislativně řadou požadavků spojených s *corporate governance* navázaných například na možnou exkulpací v rámci tzv. *criminal compliance*. Zejména právnické osoby by pak měly být více motivovány k zavádění těchto postupů, které mohou v řadě případů hospodářské kriminalitě, popřípadě vůbec vytváření kriminogenního prostředí, účelně předcházet.

Velkou část své práce věnuji i trestání hospodářských trestných činů. V řadě případů totiž na potrestání pachatele zpravidla nejvíce doplatí poškození jejichž naděje na odškodnění klesá nepřímou úměrou k přísnosti trestu, který je pachateli uložen. Nejvyšší státní zastupitelství tuto skutečnost v posledních několika letech zachytilo a

řadou prostředků se snaží dosáhnout toho, aby byly ve větší míře ukládány tresty mírnější, tedy peněžité, které však mají pro poškozené fundamentální význam. V důsledku výše zmíněného počet uložených peněžitých trestů v posledních letech skutečně stoupá.

Z mojí práce rovněž vyplývá, že novodobá prevence hospodářské kriminality by se měla zaměřit zejména na „výchovu“ zaměstnanců společností. Nejefektivnější způsobem, jak páchaní hospodářských trestných činů zabránit se jeví zdánlivě banální a jednoduché zavádění, a především vynucování, různých etických kodexů a takzvaných Compliance programů, které mají široký vliv na firemní kulturu a chování zaměstnanců. Společnosti zároveň uvádějí, že největší ránou pro jejich fungování nebyla finanční ztráta, kterou v důsledku hospodářské kriminality utrpěly, nýbrž její efekt na chování a motivaci zaměstnanců.

Ze strany orgánů činných v trestním řízení se osvědčila zejména tvorba specializovaných útvarů, které se na vyšetřování hospodářské kriminality přímo zaměřují, a to především proto, že případy ekonomické trestné činnosti jsou zpravidla značně rozsáhlé a jejich vyšetřování často vyžaduje odborné znalosti a orientaci v této oblasti.

Poměrně rozšířená hospodářská kriminalita zůstává i téměř třicet let po revoluci palčivým celospolečenským problémem. Závažný je především její destabilizační efekt na domácí i zahraniční ekonomiku a, i s ohledem na technologický rozvoj, který pachatelům umožňuje především čím dál tím účinněji zametat stopy, je třeba se zaměřit na rozvoj zahraniční spolupráce včetně výměny poznatků a zejména pak technologických postupů, které se v boji proti hospodářské kriminalitě osvědčily. Hospodářská kriminalita nemá destabilizační efekt pouze na hospodářství, nýbrž, kvůli rozsáhlosti a komplikovanosti obdobných případů, rovněž oslabuje důvěru v orgány činné v trestním řízení, čímž znehodnocuje jejich roli a funkčnost. Je proto třeba v boji proti tomuto typu kriminálního chování neustávat a stále hledat nové cesty, jak hospodářské kriminalitě efektivně předcházet, stejně jako ji postihovat.

Použité prameny a literatura

Právní předpisy:

Zákon č. 6/1993 Sb., České národní rady o České národní bance.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Seznam české literatury:

ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita: (z pohledu řízení a správy)*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2007. Eupress. ISBN 978-80-86754-83-3.

FRYŠTÁK, Marek a Eva BRUCKNEROVÁ, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7515-3.

FRYŠTÁK, Marek a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě se zaměřením na kriminalitu finanční: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8675-3.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-807-4786-143.

CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. Eupress. ISBN 978-80-7408-109-5.

CHMELÍK, Jan, Pavel HÁJEK a Stanislav NEČAS. *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9813-X.

KINDL, Jiří. *Zákon o ochraně hospodářské soutěže: komentář*. 3., přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-627-2.

KUCHTA, Josef. *Hospodářská trestná činnost: multimediální učební text*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4256-8.

MAN, V. (Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví) In *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: sborník z konference*.

NETT, Alexander, ed. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: sborník z mezinárodní konference konané na Právnické fakultě MU v Brně v únoru 2005*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3831-4.

NEZKUSIL, Jiří. K otázce příčin kriminality po listopadu 1989. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 2.

SCHEINOST, M.: Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality, *Kriminalistika* 4/2004.

SCHEINOST, Miroslav a Vladimír BALOUN. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8031-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-116-1.

ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY, Alexander SOTOLÁŘ a Ivana ŠTENGLOVÁ. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2001. Právo a hospodářství (C.H. Beck). ISBN 80-717-9493-7.

TOMÁŠEK, Michal. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-737-9.

Seznam zahraniční literatury:

GOBERT, James J a Maurice PUNCH. *Rethinking corporate crime*. Dayton, Ohio: Butterworths/LexisNexis, c2003. ISBN 04-069-5006-7.

MARSHALL B. CLINARD, PETER C. YEAGER, Marshall B. Clinard, Peter C. Yeager a WITH A NEW INTRODUCTION BY MARSHALL B. CLINARD. *Corporate crime*. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers, 2006. ISBN 14-128-1525-8.

MINKES, John a A. L MINKES. *Corporate and white-collar crime*. London: SAGE, 2008. ISBN 14-129-3458-3.

SUTHERLAND, Edwin. *White collar crime*. New York: The Dryden Press, 1949.

Další zdroje:

Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/Aplikace_8_odst_5_TOPO.pdf.

Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016, Zpráva za Českou republiku [online]. [cit. 2018-06-19]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/global-economic-crime-survey-2016-cz.pdf>.

Global Economic Crime and Fraud Survey 2018 Czech Republic [online]. [cit. 2018-06-19]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/en/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/gecs-survey-report-pro-cr-2018.pdf>.

RECOMMENDATION No. R (81) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON ECONOMIC CRIME [online]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cb4f0https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cb4f0>.

SCHINASI, Leah a Ghassan HAMRA. A Time Series Analysis of Associations between Daily Temperature and Crime Events in Philadelphia, Pennsylvania. *Journal of Urban Health*[online]. 2017, (6), 892–900 [cit. 2018-08-19]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11524-017-0181-y>

Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 360/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 360/2012 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

Whistleblowing. *Transparency.cz* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/co-delame/temata/whistleblowing/>.

Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2017 [online]., s. 11. [cit. 2018-08-07]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf.

Zpráva o činnosti: Pro úspěšný boj se závažnou kriminalitou je klíčem specializace státních zástupců. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika [online]. [cit. 2018-08-

07]. Dostupné z: [http://www.nsz.cz/index.php/cs/aktuality/2096-zprava-o-innosti-pro-
uspny-boj-se-zavanou-kriminalitou-je-kliem-specializace-statnich-zastupcu](http://www.nsz.cz/index.php/cs/aktuality/2096-zprava-o-innosti-pro-
uspny-boj-se-zavanou-kriminalitou-je-kliem-specializace-statnich-zastupcu).

Seznam zkratek

OLAF	Úřad pro vyšetřování podvodných jednání a jiných trestných činů směřujících proti rozpočtu Evropské unie
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PwC	PricewaterhouseCoopers
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚOHS	Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
ZOHS	Zákon č. 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Abstrakt

Hlavním účelem této práce je vymezení pojmu hospodářské kriminality a pojmů souvisejících; postavení hospodářské kriminality v právní nauce a v českém právním řádu od minulosti až do současnosti; a popsání specifik hospodářské kriminality se zaměřením na pachatele, efektivitu trestání, kontrolu a prevenci hospodářské kriminality.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První část je věnována definici pojmů, které jsou s hospodářskou kriminalitou spjaty, a to jak v domácím, tak v zahraničním prostředí. Dále se zaměřuji na historický vývoj hospodářské kriminality v národní legislativě a posun ve vnímání ochrany majetku a vlastnictví. Popisuji současnou podobu hospodářské kriminality *de lege lata*, nicméně neopomím ani některé trestné činy zařazené do jiných částí trestního zákoníku. V další části práce dávám velký prostor zvláštním znakům hospodářské kriminality. Zejména se jedná o profil pachatele, který nenaplnuje standardní rysy typické pro páčání jiných druhů trestné činnosti, což ztěžuje postup orgánů činných v trestním řízení jak během samotného vyšetřování a postihování hospodářské kriminality, tak během tvorby prevenčních strategií, doporučení a metodologických pokynů. V práci se věnuji i trestní odpovědnosti právnických osob, která je s hospodářskou kriminalitou neodmyslitelně spjata.

Ztížené postavení mají rovněž oběti hospodářských trestných činů, kterým systém trestání pachatelů často znemožňuje dosáhnout na přiměřené odškodnění. Ve své práci proto popisuji i pomalé změny, které v této oblasti v posledních letech proběhly, a to zejména zásluhou Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu. Současným trendem se tedy stává upřednostňování peněžitých trestů, které pro poškozené znamenají z dlouhodobého hlediska lepší dobytost odškodnění.

V poslední části textu se zabývám jednak prevencí kriminality obecně a dále vymezuji a popisuji ta preventivní opatření a postupy, které se s ohledem na statistiky v současnosti jeví jako nejúčinnější. Stejně tak uvádím i požadavky minimální prevence, které se objevují v legislativě a které zákonodárce spojuje například s možnostmi vyvinění.

Klíčová slova: hospodářská kriminalita, kriminologie, prevence, trestní odpovědnost právnických osob, pachatel hospodářské kriminality

Abstract

The main purpose of this thesis is to define the term „economic criminality“ and the terms related; the role of economic crime within the legal doctrine itself as well as in the Czech legal system over the course of time; determining the specifics of economic crime while stressing the role of the offender, efficiency of punishment, control and prevention of this type of crime.

This thesis consists of four chapters. The first part is dedicated to the definition of crucial terms on the national and international level. I also described the legislative evolution of economic crime and the protection of possession in the Czech legal system. I listed economic crimes *de lege lata*, while at the same time remembering the crimes that do not fall under the economic crimes section *per se*. Later on, I comment on some particular attributes of economic criminality with special focus on the profile of the perpetrator which is rather atypical. This fact unfortunately makes the efforts of the law enforcement authorities so much more difficult and it complicates their work especially towards construction of the adequate preventive measures etc. I also dedicate one section to the topic of corporate criminal liability which has a strong connection to the economic crime.

The victims of economic crime find themselves in a tough spot as well. Because of the system of punishments, the chances of being compensated are for many of them really low. This approach is starting to change but the process is still quite slow, but it is happening mainly thanks to the Public prosecution office and the Supreme Court which are taking the steps necessary in pursuit of changing the status quo. The current tendency is to impose monetary penalties that are favorable for the victims from the long-term perspective.

Finally, I analyze the prevention of criminality in a broader sense, as well as its aspects when talking specifically about economic crime. I try to decipher the most effective prevention techniques and strategies that appear to be functioning according to the latest statistics. I also reflect on the legislative demands of minimum preventive standards that are one of the conditions of prospective exoneration.

Key words: corporate criminal liability, criminology, economic crime, prevention, the perpetrator of economic crime

Název práce v anglickém jazyce: Economic crime and its prevention